

Helsingin puolijulkisten tilojen avoimuus

- Tutkimuskoe Urbaanin etnografian kurssilla keväällä 2001

Tekijät: Pasi Mäenpää, Arto Aniluoto, Hanna Hägglund, Johanna Illman, Katja Karvonen, Tiina Kukkamaa, Sara Lamminmäki, Terhi Leppiniemi, Riikka Leskinen, Leleéna Lietzén, Marjut Lovio, Katja Matikainen, Elina Nihtilä, Anni Ojajärvi, Mirka Smolej, Anna Summanen, Mirja Vapaa, Jarno Westerholm, Sampo Villanen, Olga Vishnjakova, Minna Viuhko.

Sisällys

1. Johdanto
2. Eväiden syöminen
3. Nukkuminen
4. Pelaaminen
5. Musiikin kuuntelu
6. Soittaminen ja laulaminen
7. Työnteke
8. Piirtäminen
9. Yhteen veto

1. Johdanto

Toteutimme Urbaanin etnografian kurssilla kokeen, jossa testattiin Helsingin uusien puolijulkisten kaupunkitilojen avoimuutta. Puolijulkisilla tiloilla tarkoitetaan sellaisia kaupunkitiloja, jotka ovat muodollisesti kaikille avoimia, mutta joita hallinnoi yksityinen taho. Ne ovat yleensä katettuja ja yöksi suljettavia tiloja ja niiden järjestyksenpidosta huolehtii vartiointiliike. Kuitenkin ne muistuttavat julkisia kaupunkitiloja siten, että ne ovat ulkotilojen jatkeita tai suoranaisia sisäkatuja tai –aukioita. Ne ovat tyypillisesti kaupallisia kulutustiloja (kauppakeskukset). (Ks. esim. Mäenpää 2000)

Viime aikoina Helsingissä ovat yleistyneet myös puolijulkiset kulttuuritilat (Kiasma, Tennispalatsi), jotka suorastaan markkinoivat itseään julkisina ”koko kansan olohuoneina”, sekä yksityisten yritysten tai korporaatioiden ylläpitämät tilat (World Trade Centre, Sanomatalo). Puolijulkiset tilat ovat lisääntyneet viime aikoina voimakkaasti ja kehityksestä käydään kaupunkitutkimuksen piirissä keskustelua (ks. esim. Zukin 1995; Stadipiiri 2000). Puolijulkisten tilojen pelätään syrjivän niitä, joilla ei ole varaa kuluttaa, ja johtavan kaupunkitilojen ja niiden käytön yksipuolistumiseen. Puolijulkisuuden yleistymisen arvellaan merkitsevän kaupunkielämän ja kaupunkikokemuksen köyhtymistä, vaikka tavoitteena pidetään yleensä elävää, sallivaa ja monimuotoista kaupunkikulttuuria (ks. esim. Kopomaa 1997, 21).

Tutkimuskokeessa selvitettiin, missä määrin ja millä tavoin Helsingin uudet keskeiset puolijulkiset tilat ovat avoimia monimuotoiselle kaupungin käytölle. Kokeessa mitattiin puolijulkisuuden luonnetta yhtäaikaan yksityisenä ja julkisena tilana. Koe suoritettiin harrastamalla tietyissä tiloissa erilaisia mahdollisesti poikkeavaksi käyttäytymiseksi luokiteltavia toimintoja. Toiminnot ovat sellaisia, joita voi ajatella mahdollisiksi ja mielekkäiksi tavoiksi käyttää kaupunkitiloja.

Toiminnot eivät ole lakeja ja asetuksia tai Helsingin kaupungin järjestyssääntöä vastaan. Jos toiminnot siis tietyssä tilassa sallittaisiin, tilaa voitaisiin pitää yhtä avoimena kuin julkisia katu- ja toritiloja. Siinä määrin ja sillä tavoin kuin toimintoja kiellettäisiin, tila määriteltäisiin ei-avoimeksi. Tutkimuksessa 1) mitataan puolijulkisten tilojen avoimuutta, 2) verrataan niiden avoimuutta toisiinsa ja 3) kuvataan ja analysoidaan poikkeavan käyttäytymisen rajoittamista koskevaa toimintaa.

Toteutus ja kenttätömenetelmät

Kurssilla muodostettiin kahden tai kolmen hengen ryhmiä, joilla kullakin oli oma kokeiltava toiminto. Periaate oli, että kaksi toimii ja kolmas havainnoi tilannetta sen ulkopuolelta. Joissakin toiminnoissa (esim. nukkuminen) oli parempi, että vain yksi toimii ja toinen havainnoi tehtäviä mahdollisesti vaihtaen. Myös toimijat havainnoivat itse tilannetta. Muistiinpanoja tehtiin vain siinä määrin kuin toiminnon mukaisen roolin ylläpitäminen salli. Heti kokeen jälkeen kirjoitettiin mahdollisimman tarkat muistiinpanot.

Toimintoa harrastettiin aluksi lievästi ja vähäeleisesti. Vähitellen nostetaan toiminnon näytävyyttä ja vaikutusta ympäristöön. Toimintoa jatkettiin puolen tunnin ajan tai kunnes se oli vartijoiden tms. kehotuksesta keskeytettävä. Havainnoitavina oli erityisesti tilojen vartijoiden tai muun järjestystä ylläpitävän henkilökunnan käyttäytyminen. Tarkoituksena oli paitsi testata, mitä missäkin saa tehdä ja mitä ei, myös sitä, mitä minkäkinlaisesta käyttäytymisestä seuraa ja millaisilla menetelmillä, tekniikoilla ja teknologioilla järjestystä tiloissa ylläpidetään. Vartijoihin ym. suhtauduttiin roolinmukaisesti siten, että heidän mahdollisiin kysymyksiinsä vastattiin asiallisesti. Jos he kehottivat lopettamaan tai poistumaan, heiltä kysyttiin syytä ja perusteluja ja pyrittiin ylipäätään keskusteluttamaan heitä asiasta, jotta saadaan mahdollisimman paljon tietoa.

Vartijoihin tai muuhun henkilökuntaan nähden ei saanut soveltaa vastarintaa, ei edes passiivista vastarintaa tai tottelemattomuutta. Lakia, asetuksia ja kaupungin järjestyssääntöä ei saa rikkoa (ks. <http://www.hel.fi/tietoa/jarjsaanto/index.html>). Tämä tarkoittaa, että muita ihmisiä ei saanut varsinaisesti häiritä tai aiheuttaa pahennusta. Tarkoituksena ei ollut suorittaa aktiota kaupunkitilojen avoimuuden puolesta vaan tutkia sitä.

Vaikka tutkimuskohteena oli tilan omistajan harjoittama hallinnointi, samalla havainnoitiin myös sitä, miten muut tilaa käyttävät ihmiset toimintoon suhtautuivat. Ylipäätään kokeen analysoinnissa ja raportoinnissa oli pyrittävä ymmärtämään kaikkia tapahtumien kulkuun mahdollisesti vaikuttaneita asioita. Tutkimusraportin tuli sisältää kuvaus tilasta ja sen tapahtumista kokeen aikana, jotta lukijalle välittyä sosiaalinen tilanne, jossa koe oli tehty.

Kokeillut puolijulkiset tilat

- Sanomatalo

- World Trade Centre
- Kämpin galleria
- Forumin ja Stockmannin välinen jalankulkutunneli
- Kiasma

Kokeillut toiminnot

- soittaminen ja laulaminen
- eväiden syöminen
- piirtäminen, maalaaminen
- mankan kanssa hengailu
- kortin tms. pelaaminen
- nukkuminen
- työnteko tietokoneella ja kännykällä

Kirjallisuus

Kopomaa, Timo (1997): Tori – marginaali – haastava kaupunki. SKS, Helsinki.

Mäenpää, Pasi (2000): Viihtymisen kaupunki. Teoksessa Stadipiiri (toim.): Urbs. Kirja Helsingin kaupunkikulttuurista.

Stadipiiri (2000): Urbs. Kirja Helsingin kaupunkikulttuurista. Helsinki, Editat.

Zukin, Sharon (1995): The Cultures of Cities. Cambridge, Blackwell.

2. Eväiden syöminen (Katja Karvonen, Elina Nihtilä, Hanna Hägglund)

Tehtävä ja alkuvalmistelut

Tehtävänäimme oli selvittää sitä, kuinka hyvin ns. puolijulkisissa tiloissa siedetään eväiden syöntiä. Eväiden syönnin voi katsoa olevan toimintaa, jota ei voisi harjoittaa yksityisissä tiloissa kuten kaupoissa. Syömisen sallimisen voi siis katsoa kertovan tilan julkisesta luonteesta.

Tarkoituksena ei ollut tehdä ruokailusta näyttävää performanssia, vaan testata miten ympäristö suhtautuu sellaiseen ruokailuun, jota voisi kuvitella muidenkin harrastavan. Tästä syystä valitsimme sellaisia ruokatarpeita, joita tavalliset eväidensyöjät voisivat mielestämme nauttia. Pyrimme myös valitsemaan ruokailupaikkamme niin, ettemme haittaa muiden ihmisten toimia esim. tukkimalla kävelyreitit.

Tarkoituksena oli, että mahdollisuuksien mukaan kaksi syö ja yksi tarkkailee kauempaa ympäristön reaktioita. Havainnoinnit toteutettiin pääsiäisloman jälkeisenä tiistaina 17.4.2001.

Aloitimme tehtävän suorittamisen aamupäivällä ruokaostoksilla. Keltaiseen S-marketin muovipussiin kertyi:

- appelsiineja
- omenoita
- banaaneja (reilun kaupan)
- karjalanpiirakoita
- lanttukukkonen
- vatruska
- jugurtteja
- raejuustoa
- suklaakeksejä
- litran appelsiinimehu
- mehutetroja
- vesipullo

Pukeutumisessamme tulkitsimme tehtävänannon ohjeita niin, että emme saisi olla erityisen siistejä, mutta emme suorastaan rääsyisiäkään. Tarkoituksena oli näyttää keskivertokadunkuluttajalta ja mielummin enemmän duunarilta kuin keskiluokkaiselta. Elinalla oli päällään mustat suorat housut, musta lyhyt takki ja mustat korkeakorkoiset talvikengät. Katjalla oli harmaat suorat housut, valkoinen pitkä hihainen paita, kirkkaan sininen takki ja mustat nahkakengät. Hannalla oli ruskeat ulkoiluhousut, harmaa virttynyt villapaita, vaalea raidallinen paitapusero lanteilla, sininen vanha villakangastakki ja vanhat tennarit.

Kiasman aula klo 11.25 - 11.55

Hanna ja Katja söivät ja Elina tarkkaili tilannetta kauempaa.

Kiasman aula on pieni tila. Aulassa on lehtienlukupaikka, lipunmyyntitiski ja sitä vastapäätä levähdyspenkki. Tila rajoittuu narikkaan, kahvilaan ja myymälätilaan. Emme huomanneet, että aulassa olisi ollut roskiksia (mietimme asiaa vasta jälkeinpäin). Taustalla soi hiljainen ja rauhallinen jazz. Koimme tilan aika viihtyisäksi.

Katja ja Hanna menivät sisään edeltä. Tarkoituksenamme oli syödä eväitä lehtienlukupaikassa pöydän ääressä, mutta pöydällä olikin syömisen, juomisen ja tupakoinnin kieltävä kyltti. Katja ja Hanna siirtyivät syömään eväitä lipunmyyntitiskin vastapäiselle penkille. Etäisyys lipunmyyjistä oli alle 10 metriä, eli olimme käytännössä heidän silmiensä alla. Elina tarkkaili tilannetta lehtienlukupaikalta. Levähdyspenkki oli kova puinen ja korkea. Jalkoja teki mieli koko ajan heilutella, sillä ne eivät yltäneet maahan (Katja ja Hanna ovat keskimittaisia). Spekuloimme sillä ajatuksella, että liian korkeassa penkissä ei tule istuskeltua liian kauan. Emme kuitenkaan kokeneet penkkiä epämiellyttäväksi. Söimme banaania, omenaa, vatruskan, karjalanpiirakoita ja joimme mehua suoraan tölkestä. Keltainen muovikassi oli näkyvästi esillä välissämme penkillä.

Narikassa oli kaksi nuorehkoa miestä, jotka lukivat lähes koko ajan. Lipunmyyntitiskillä oli kaksi naista ja yksi mies. Kaikki arviolta kolmekymppisiä. Aamupäivä Kiasmassa oli hiljainen. Museokävijöitä tuli sisään harvakseltaan. Heistä suurin osa vaikutti olevan ulkomaalaisia turisteja. Keski-ikäinen ruotsalainen mies istui samalle penkille parin metrin päähän meistä (Alkon muovikassinsa kanssa) ja hänen toverinsa otti hänestä valokuvia. Kaksi eläkeikäistä naista istui kahvilan puolella. Raskaana oleva nainen istuutui lehtienlukupenkille. Hän puhui kännykkään ja joi Pommacia. Kukaan ei tästä huomauttanut, vaikka lehtienlukutilan pöydällä oli mm. juomisen kieltävä kyltti. Tunnelma oli rauhallinen.

Lipunmyyjät vilkuilivat välillä eväiden syöjiä. Henkilökunta siis huomasi läsnäolomme, mutta ei kiinnittänyt meihin juuri huomiota. Meihin ja syömiseemme ei reagoitu millään tavalla. Kuramattojen vaihtajat kiinnostivat henkilökuntaa huomattavasti enemmän. Heille juteltiin ja heitä opastettiin.

Huomasimme oman kontrollimme olevan tiukemmalla kuin henkilökunnan. Jo tilaan käveleminen keltaisen ruokakaupan muovipussin kanssa tuntui nololta. Lähes hävetti syödä eväitä Kiasman aulassa suoraan lipunmyyjien silmien alla.

Havainnoinnin jälkeen teimme muistiinpanoja ulkona Kiasman ja Postitalon välissä.

Sanomatalon Mediatori klo 12.05 12.37

Elina ja Katja söivät eväitä ja Hanna havainnoi.

Sanomatalon Mediatori on valtava, avara tila. Seinät ovat lasia ja terästä ja lattia on graniittia. Massiiviset puupenkit ja suuret viherkasvit erottavat aukion talon läpi johtavasta kävelytiestä. Avaraa vaikutelmaa lisää korkeus ja lasiseinät, joista näkyy ulos ja (periaatteessa) sisään toimituksen kerroksiin. Aukio on kolmion muotoinen. Sitä rajaavat kahdelta sivulta puupenkit, jotka sijaitsevat kävelykadun ja ulkoseinän vieressä, sekä yhdeltä sivulta Helsingin Sanomien toimituksen hissit, jotka nekin ovat lasiseinäisiä ja koneistot on jätetty näkyviin. Rakennuksen kulmassa kävelykadun toisella puolella on Modestyn kahvila. Osa kahvilan pöydistä on sijoitettu aukion kulmaan. Avarassa tilassa, jossa ei ole pehmentäviä elementtejä, äänet kuuluivat hyvin. Äänimaisema syntyy ilmaston huminasta, hissien merkkiäänistä,

ihmisten puheesta, lasten itkusta ja kahvilan äänistä. Tila oli sopivan lämmin, joten istuskelimme paitahihasillamme.

Menimme sisään eri ovista. Katja ja Elina valitsivat keskimmäisen penkin kävelytien vierestä. Istuimme penkille niin, että selät olivat kävelykadulle päin ja kasvot aukion keskustaa kohti. Periaatteessa puisilla penkeillä voisi istua miten päin tahansa (ei selkänöjia), mutta viherkasvien ja roskakorien asettelulla istuinsuunta oli selvästi asetettu aukiolle päin. Katja ja Elina levittivät eväitään penkille. He söivät karjanlanpiirakoita, jogurttia, appelsiinin (kuoret lensivät lattialle) ja sulkaakeksejä sekä joivat appelsiinimehua suoraan tölkistä. Muovikassin kanssa sisälle Sanomataloon meneminen ei ollut noloa, paitsi ensikertalaissyöjän mielestä, eikä eväiden esille ottaminen tuntunut oudolta.

Tilassa ei näkynyt vartijoita. Ainoat legitiimiksi koetun auktoriteetin edustajat, jotka olisivat voineet huomauttaa syömisestämme olivat Helsingin Sanomien vahtimestarit. He istuivat syöjistä katsoen kauimmaisessa kulmassa lasikopissa. Joten emme olleet heidän suorassa näköpiirissään. Emme huomanneet valvontakameroita. Ohikulkijoita oli vähän. Kahvilassa oli äitejä vauvojen kanssa, aukion poikki käveli muutama lapsiperhe ja läpikulkumatkalla olevat ihmiset olivat kaikenikäisiä ja näköisiä. Toimituksen kuhina ei näkynyt aukiolle muutoin kuin hissien jatkuvana liikkeenä. Meidän viereisiimme penkkeihin istuutui vähäksi aikaa kaksi miestä. Toinen luki lehteä kun odotti kaveriaan ja toinen järjesti uudelleen laukunsa sisällön. Lapsiperhe oli tullessamme aukiolla katselemassa hissejä. Lapset leikkivät kovaäänisesti. Ohi kulkenut eläkeikäinen nainen pysähtyi hetkeksi tuijottamaan lapsia, mutta ei eväiden syöjiä.

Hanna istui Modestyn pöydässä kahvilla. Hänellä oli suora näköyhteys syöjiin. Hanna myös kirjoitti muistiinpanoja koko ajan havainnoidessaan.

Kukaan ei tullut huomauttamaan eväiden syönnistä, arvelimme tämän johtuvan siitä, että emme herättäneet huomiota. Tila voisi sopia hyvin eväiden syömiseen ja istuskeluun, koska roskakoreja oli riittävästi ja kahvilan vessa oli helposti käytettävissä. Tila tuntui kuitenkin kolkolta ja tämän takia epäviihtyisältä eikä ajatus uudesta eväsretkestä Mediatorille tuntunut houkuttelevalta.

Havainnoinnin jälkeen kokoonnuimme ulkona Sanomatalon ja Kiasman välissä. Kirjoitimme ja täydensimme muistiinpanoja.

Stockmannin alikulkutunneli Forumin parkkihalliin klo 12.50 - 13.20

Katja, Hanna ja Elina söivät, koska tilassa ei ollut järkevää havainnointipaikkaa kauempaan tapahtuvaan tarkkailuun.

Alikulkutunneli on rakennettu viihtyisäksi, verrattuna muihin keskustan kävelytunneleihin. Seinät on maalattu vaaleansiniseksi, lattia on vaaleaa klinkkeriä. Tunnelissa on mainosvitriinejä. Valaistus tulee kattopaneelien takaa ja seinänvierustalla olevista lampupylväistä. Tunneli oli siisti. Tunnelissa oli kylmempi kuin Sanomatalossa. Ihmisiä kulki harvakseltaan. Moni ohikulkija oli siisteissä työvaatteissa.

Penkki, jolla istuimme on ilmeisesti tarkoitettu levähdykseen. Istuttuamme puolisen tuntia penkillä oli alikulkutunnelin viihtyisyys jo kaikonnut. Penkki oli kylmä ja kova. Yritimme

etsiä kameroita, mutta emme niitä nähneet. Vaikea uskoa, että niitä ei tilassa olisi. Tunnelissa ei ollut roskiksia. Tavaratalon musiikki ja kuulutukset kuuluivat tunneliin.

Levittelimme ruokia ympärillemme ja söimme hedelmiä, keksejä, karjalanpiirakoita, jugurttia ja raejuustoa. Mehua joimme suoraan tölkistä.

Ainoat, jotka katsoivat meitä pidempään olivat kaksi vanhaa miestä. Johtuiko tämä siitä, että he kävelivät niin hitaasti että ennättivät tuijottaa? Syöminen tunnelissa ei nolottanut, vaikka ihmiset kävelivät ihan vierestä. Piknikin pitämiseen paikka ei kyllä houkuttele vallitsevan kellaritunnelman takia.

WTC plaza klo 13.30 - 14.00

Elina ja Hanna istuivat lattialla syömässä ja Katja tarkkaili tilannetta kahvilan puolelta.

WTC-plazan aukio on pieni, kapea ja korkea. Se rajoittuu Café Giovanniin ja pastaravintolaan, mainos-Volvooon (kullanvärinen S 60 TB, mustat nahkapenkit), oviin, jotka johtivat pankkiautomaateille sekä liikehuoneistoihin (kenkäkauppa Mephisto). Yhtään levähdyspenkkiä ei ollut, joten eväät oli syötävä lattialla istuen. Hanna ja Elina istuivat ihan Mephiston seinän vieressä, alle viiden metrin päässä kahvilasta, eivätkä olleet kovin pahasti ohikulkijoiden tiellä. Paikka oli kylmä, koska ulko-ovi kävi koko ajan. Koko aulatilalla on italiashenkinen, musiikki oli italialaista poppia. Aukiolla oli myös muutama ilmaisjakalulehtiteline.

Keltainen muovikassi näkyi selvästi, mutta muuten ei syöminen tullut voimakkasti esille. Syötiin raejuustoa, appelsiini, omenoita ja piirakoita. Juomana oli mehua. Ohikulkijoita oli paljon, paikka on ilmeisen suosittu läpikulkupaikka. Tarkkailijan mielestä kukaan ei tuntunut kiinnostavan huomiota syöjiin. Itse syöjien mielestä heitä katsottiin jonkin verran. Yksi pankkiautomaatin ovista sisään tullut herra melkein käveli Hannan päälle, kun ei huomannut tätä. Vartijat kulkivat kävelykadulla, mutta eivät kulkeneet syöjien ohi. He eivät tuntuneet mitenkään reagoivan lattialla istujiin. Syöjät itse alkoivat olla jo melkoisen täynnä eikä ruoka oikein maistunut enää. Olisi ehkä ollut viisaampaa jakaa havainnoinnit useammalle päivälle.

Syöminen tuntui nololta, koska paikkaa ei selvästikään ollut tarkoitettu oleiluun. Kahvila vieressä oli osoitettu tähän tarkoitukseen. Koska tila oli niin pieni ja jalankulkuliikennettä paljon, tilaa tavaroiden levittämiseen ei ollut. Päinvastoin tuli tunne, että tavaroista piti pitää kiinni, jotta eivät lähde jonkun toisen mukaan.

Kämpin galleria, katutaso klo 14.20-14.50

Katja ja Hanna istuivat penkillä syömässä ja Elina tarkkaili tilannetta viereiseltä penkiltä.

Tila oli suhteellisen kapea ja matala ostoskeskuksen käytävä, jonka vieressä oli myymälöitä. Tilaan oli sijoitettu kolme puista penkkiä kolmion muotoon siten, että istuttaessa selät ovat vastakkain. Penkkikolmion keskellä oli muovisia viherkasveja. Jokaisen penkin päädyssä oli roskakori. Tila oli sisustettu kiiltävillä pinnoilla ja marmorijäljitelmällä (vai oliko se sittenkin aitoa?). Penkeillä lojui ilmaisjakelu- ja Vartiotorni -lehtiä, roskikset olivat likaisia, mutta muuten tila oli suhteellisen siisti. Tilassa oli niin lämmin, että takki oli riisuttava.

Taustamusiikki kuului hyvin vaimeana. Valvontakameroita oli runsaasti ja ne olivat selvästi näkyvillä. Penkillä istuessa pystyi helposti havaitsemaan jopa neljä valvontakameraa. Yksi kamera oli suunnattu suoraan syöjiin päin.

Eväiden syöjät alkoivat olla ähkyssä, mikä vaikeutti ympäristön tarkkailua. Syöminenkin sujui todella väkinäisesti. Kämpissä syöminen ei tuntunut häiritsevän ketään. Viereiselle penkille tuli nainen syömään jäätelöä. Vastapäisen myymälän myyjä oli syventynyt lukemaan iltapäivälehteä eikä väkinäinen eväiden syönti tuntunut kiinnostavan ohikulkijoitakaan.

Eväiden syönti Kämpin galleriassa ei nolottanut. Tämä saattoi tosin johtua siitä, etteivät syöjät jaksaneet enää juuri syödä muuta kuin siististi syötävää baanaania ja keksejä.

Puolijulkiset tilat eväiden syöjän näkökulmasta

Eväiden syöjä tarvitsee yleensä istumapaikan, tilaa johon laskea ruokatarpeensa, roskiksen ja mahdollisuuden käydä vessassa. Vähempikin tietysti riittää, kuten kokeilustakin huomasimme. Osa testaamistamme puolijulkisista tiloista oli suunniteltu siten, että eväiden syöjiäkin oli ainakin jollakin tavalla huomioitu. Sanomatalon Mediatorin ja Kämpin gallerian istumapaikkojen yhteydessä oli roskakorit. Kiasmassa, Sanomatalossa, Stockmannin jalankulikutunnelissa ja Kämpin galleriassa levitimme ruokakassimme ja juomapullomme penkille. Kiasman aulasta lehtienlukunurkasta löytyi ainoa pöytä, mutta siinä syöminen ja juominen oli kielletty. WTC-Plazalla jouduimme syömään lattialta.

Vessaan pääsyä joutui miettimään kaikissa muissa paikoissa paitsi Sanomatalossa. Siellä vessat oli sijoitettu näkyvästi kävelytien varrelle kahvilan viereen. Meille ei selvinnyt, kuuluivatko vessat kahvilalle vai oliko ne tarkoitettu yleisesti kaikille. Sijoittelusta päätelimme, että niitä oli soveliasta käyttää vaikkei olekaan kahvilan asiakas. Vessan käyttöoikeus onkin yllättävän mielenkiintoinen kysymys. WTC-Plazalla, Kämpin galleriassa ja Stockmannin jalankulikutunnelissa lähimmät vessat löytyvät kahviloista ja ruokapaikoista. Siis jo astetta yksityisemmistä tiloista. Onko niitä sopiva käyttää, jos ei osta mitään? Tämä meiltä jäi testaamatta. Koska Kiasma oli ensimmäinen kohteemme, emme vielä älynneet kaivata mukavuuslaitosta. Olisi kai syytä käydä tarkistamassa, löytyykö vessa aulatiloista vai joutuuko ostamaan pääsylipun tai pajahtamaan kahvilan puolelle.

Mikään näistä ilmaisista tiloista ei ollut tarkoitettu pitkään istuskeluun. Sanomatalossakin, jossa muuten oli parhaat olosuhteet vessoineen ja roskiksineen, puuttui penkeistä selkänojat (ehkä ne eivät olisi sopineet arkkitehtonisiin penkkeihin?). Kovilla penkeillä ja lattialla istuessa takamus vähitellen puutuu. Jossain vaiheessa on pakko lähteä liikkeelle. Olisiko meidät ajettu lopulta pois, jos olisimme leiriytyneet paikoillemme tuntikausiksi puolen tunnin sijaan?

Pohdintaa

Tämän havainnoinnin perusteella voisi todeta, että sinänsä eväiden syöminen Helsingin puolijulkisissa tiloissa on varsin sallittua toimintaa, vaikka kaikkia tiloja ei esineympäristön perusteella ole siihen puuhaan tarkoitettukaan. Sallittua syöminen on ainakin siinä mielessä, että kukaan ei tullut kertaakaan missään paikassa huomauttamaan syömisestä, eivätkä ohikulkijatkaan juuri reagoineet syöjiin. Pikemminkin syöjien oma itsekontrolli teki aluksi

eväiden nauttimisesta noloa eikä välttämättä ympäristön reaktiot. Väärässä paikassa syömisen nolotus kuitenkin helpotti varsin pian, kun syömiseen väärässä paikassa tottui ja kun kukaan ei asiasta huomauttanut.

Syömisen olisi ehkä pitänyt olla näyttävämpää, jotta asiaan olisi puututtu. Olisimmeko kenties herättäneet enemmän huomiota, jos olisimme levittäneet piknikliinan ja valmistaneet esim. voileipiä paikan päällä? Silloin syöminen olisi toisin ollut pikemminkin ruokailua kuin pikaista eväiden syömistä eli välttämättömän tarpeen tyydytystä. Se, ettei kukaan huomauttanut eväiden syönnistä saattoi johtua myös siitä, että olimme liikkeellä päiväsaikaan, jolloin järjestyshäiriöitä ja vartijoita saattaa olla vähemmän? Jos iltaisin on muutenkin enemmän järjestyshäiriöitä, niin eväiden syömiseenkin saatetaan kiinnittää enemmän huomiota. Saatoimme myös olla liian siistejä.

Kiinnitimme huomiota eri etnisten ryhmien edustajien vähäisyyteen. Ainoastaan yksi musta Kiasmassa, yksi aasialaisen näköinen turisti Sanomatalossa ja aasialaisen näköinen liikemies WTC-palazassa. Kaikki havainnointipaikat vaikuttivat olevan vahvasti keskiluokkaisien, jopa ylemmän valkoisen keskiluokan paikkoja. Missään ei näkynyt rähjäisiä, ei edes epäsiistejä ihmisiä. Duunareita on ulkonäöltä vaikea erottaa keskiluokasta, mutta mitään stereotyyppistä tuulipukukansaa ei mielestämme näkynyt. Kukaan ei ollut humalassa tai käyttäytynyt häiritsevästi.

Saimme vaikutelman, että puolijulkiset tilat oli tarkoitettu ostovoimaselle kansanosalle. Ja eväiden syönti siististi pukeutuneena ja liikoja riehumaan sallittiin, mutta olisiko syöminen kenenkään huomauttamatta onnistunut laitapuolen kulkijalta?

3. Nukkuminen

Tutkimuskohteina olivat seuraavat tilat: Kämp Gallerian pohjakerros, Kiasman aula ja Sanomatalon mediatori. Kaikkia mainittuja paikkoja meillä ei ollut ajanpuutteen takia mahdollisuutta läpikäydä, joten päätimme keskittyä näihin kolmeen. Kutakin kohdetta varten päätimme varata aikaa noin puoli tuntia. Tutkimuskoetta varten varustauduimme ulkoisesti narkkarimaihariilla ja 80-lukulaisella ulkoilutakilla, hapsuisella kaulaliinalla ja alkon muovikassilla. Tutkimuksen tuloksena selvisi että hienovarainen torkkuminen tai jopa avoin nukkuminen on sallittua Helsingin puolijulkisissa tiloissa, mutta uinuminen herättää poikkeuksetta huomiota kanssaihmisissä. Vartiointiliikkeiden edustajat puutuivat toimintaan vain yhdessä kohteessa, Kämp-galleriassa, mutta eivät silloinkaan kieltäneet torkkumista keskeisellä paikalla. Nukkujan ulkoinen olemus, pukeutuminen, nukkumisasento ja näkyvyys saattaa vaikuttaa huomion määrään.

KÄMP-GALLERIA

Koe alkaa noin kello 11.30. Koehenkilö istahtaa muovikasseineen penkille ja alkaa pian torkkua istuallaan. Hän on pukeutunut ruttuiseen narkkarimaihariin, hiukset ovat poninhännällä ja mukanaan hänellä on kaksi täyttä muovikassia, joista toinen on Alkon. Aluksi kukaan ei kiinnitä mitään huomiota, sitten vastapäisen kukkakioskin myyjät huomaavat nuokkumisen, tuijottavat hetken aikaa, minkä jälkeen eivät juuri kiinnitä huomiota asiaan. Paikalla on jonkun verran ihmisiä, kaikki siististi pukeutuneita ja vauraan näköisiä. Lähes kaikki ohikulkijat vilkaisevat nukkujaa pikaisesti, mutta eivät kiinnitä sen kummempaa huomiota.

Noin kello 11.40 paikalle saapuu kaksi vartiointiliikkeen edustajaa, jotka herättävät nukkujan,

kysyvät nukkuuko tämä ja että onko kaikki kunnossa. Toinen keskustelee, toinen tarkkailee. Kun Sara vakuuttaa kaiken olevan kunnossa, vartijat postuvat paikalta ja jättävät nukkujan rauhaan. Sara torkkuu penkillä, istuvassa asennossa vielä viitisentoista minuuttia, mutta ei herätä enää muita raktioita kuin kummastuneita katseita ohikulkijoissa. Paikalla oleva siivoaja on ainoa joka seuraa pidempään nukkujan toimia. Myös pari kukkia ostavaa ohikulkijaa jää hetkeksi paikoilleen tuijottamaan. Edes aivan nukkujan takana olevassa kahvilan pöydässä istujat eivät kiinnitä tähän mitään huomiota. Kellon lähestyessä kahtatoista koehenkilö venyttelee ja poistuu paikalta.

KIASMA

Testihenkilö, parikymppinen opiskelijatyttö, on pukeutunut 80-luvun taivaansiniseen urheilupusakkaan, käsinkudottuun harmaahapsuiseen kaulahuiviin ja lenkkitossuihin, toisessa kädessä hänellä on Alkon joulumuovipussi ja toisessa sinivalkoinen tax free-muovikassi. Pussit pullottavat vaatteita. Testihenkilöllä on modernin malliset silmälasit ja hiukset siististi poninhännällä.

Testipaikka Kiasman ala-aula on testihetkenä, keskiviikkona 18.4.2001 kello 12.10 rauhallinen, paikalla kuljeskelee muutamia ihmisiä, sohvaryhmä jolle testihenkilö asettuu on aluksi tyhjä. Lähistöllä näköetäisyydellä Kiasman vastaanottotiskin luona liikuskelee henkilökuntaa, kaksi vastaanottovirkailijaa ja keski-ikäinen vartija.

Koehenkilö asettuu torkkumaan muovipusseineen istuvaan asentoon sohvan keskelle lehtiä täynnä olevan sohvapöydän ääreen. Kukaan ei kiinnitä testihenkilöön huomiota. Vasta kun testihenkilö liukuu unissaan hieman vinoon asentoon, ohikulkevat ihmiset vilkaisevat häntä nopeasti. Vastapäätä testihenkilöä istuu kaksi jakkupukuun pukeutunutta keksi-ikäistä naista. He tarkkailevat testihenkilöä hetken ennen kuin syventyvät keskusteluun.

Noin 30-vuotias kirkkaan väriseen urheilutakkiin pukeutunut mies kumartuu koehenkilön lähelle ottaakseen sanomalehden hänen edestään pöydältä. Mies ei kuitenkaan istu sohvalle testihenkilön viereen vaikka tilaa olisi, vaan jää keikkumaan sohvan pätyyn lämpöpatteriin nojaten. Testihenkilö havahtuu miehen lehdenrapisteluun ja ottaa mukavamman asennon, käyttää Alkon kassia päänalusenaan ja nukkuu pitkällään jalat sohvalla. Tiskillä jutusteleva vartija silmää nukkujaa rauhallisena.

Ohikulkevat ihmiset rekisteröivät nukkujan järjestelmällisesti. Vastapäätä istuvista naisista toinen puhuu pitkää puhelua kännykkäänsä. Toinen naisista vaikuttaa pitkästyneeltä. Nukkuja nousee istumaan, kerää kassinsa ja lähtee sohvalta. Pitkästynyt nainen nappaa lehden nukkujan pöydänpuolelta heti, kun testihenkilö on kadonnut näkyvistä.

SANOMATALO, MEDIATORI, KAHVILA

Testihenkilö on pukeutunut siistiin hamaaseen villakangastakkiin, hänellä on modernit silmälasit, hiukset poninhännällä ja reppu selässään. Testipaikka, Sanomatalon Mediatorin kahvila on kello 12.35 suosittu, melkein jokainen pöytä on varattu noin kolmikymppisten kaupunkilaisten käyttöön, lähistöllä hääreilee valokuvausryhmä kameroineen ja erikoisvaloineen. Eräässä pöydässä istuvat Anja ja Saska Snellman. Testihenkilön pöydässä on käytettyjä astoita.

Testihenkilö asettuu tenttikirja kädessään kahvilan pöydän ääreen ja ryhtyy lukemaan kädellä otsaansa nojaten. Pian testihenkilön silmät painuvat kiinni ja hän torkkuu kirjan ääressä.

Testihenkilöä vilkaisevat valokuvausryhmän miehet, jotka vilkaisevat myös tarkkailijahenkilöä ja kaikkia muita paikalla olevia nuoria ja vanhempia naisia.

Testihenkilö nukkuu pää tenttikirjan päällä pöydän ääressä. Pöydän ääreen pysähtyy urheilupukuinen vanhempi mies kaivelemaan kassiaan. Testihenkilön unta ei kunnioiteta. Tilanpuutteesta huolimatta testihenkilön pöytään ei istu kukaan, vaikka tarjolla olisi kolme vapaata tuolia. Viereiseen pöytään ahtautuvat naiset vilkaisevat nukkujaa. Naisten luo neuvottelemaan saapunut henkilökuntaan kuuluva tyttö vilkaisee myös nukkujaa. Testihenkilö havahtuu, ottaa kirjansa ja kävelee pois. Tarjoilijatyttö saapuu heti ja korjaa käytetyt astiat pöydältä.

4. Pelaaminen

Tutkimme osallistuvan havainnoinnin keinoin puolijulkisten tilojen sallivuutta Helsingin keskustassa. Tutkimus ajoittui pääsiäisen jälkeiseen keskiviikkoon kello 15-18. Aloitimme havainnoinnin Sanomatalosta, jonka jälkeen siirryimme Kiasman kautta Forumin ja Stockmannin väliseen alikulkukäytävään ja sieltä World Trade Centeriin. Lopuksi kävimme kauppakeskus Kämpissä-Galleriassa. Tarkastelimme puolijulkisten tilojen sallivuutta pelaamalla Trivial Pursuit-lautapeliä joko lattialla tai penkeillä istuen sen mukaan mikä tuntui luonnolliselta siihen tilaan. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska osassa havainnointikohteista olisi ollut hyvin epäluontevaa istua lattialla ja näin luonnollinen havainnointitilanne olisi muuttunut helposti provosoivaksi näytelmäksi. Esimerkiksi Kiasman puolijulkisen tilan on niin pieni, että lattialla istuminen olisi häirinnyt muita ihmisiä liikaa ollakseen luonnollinen vaihtoehto. Keskustelimme havainnoistamme yhdessä, mutta päätimme jakaa raportoinnin niin, että Tiina Kukkamaa raportoi havainnoinnin World Trade Centeristä sekä Kämp-Galleriasta ja Marjut Lovio raportoi Sanomatalon sekä alikulkutunnelin havainnoinnit. Anni Ojajärvi raportoiti Kiasmassa tapahtuneen osallistuvan havainnoimisen.

Sanomatalo

Asetuimme sanomatalon Mediatorille samalle penkille, missä kokoonnuimme edellisellä viikolla kaikkien kurssilaisten kanssa. Levitimme pelilaudan ja aloimme pelata. Mediatorilla on kaiken kaikkiaan (muistaakseni) viisi suurta, raskasta puupenkkiä tai oikeastaan istumatasoa, joilla on kohtalaisen mukava vaikkapa istuskella, pelata, syödä eväitä tai maata. Valitsemallamme penkillä istuimme selkä kohden valtavia ikkunoita, ja eteemme levittäytyi tori, jota reunustivat Sanomien asiakaspalvelu (tai vastaanotto, kuten kyltissä luki), hissikompleksi, muutama pikkuliike sekä kahvila. Mediatori on olemukseltaan ulkotilassa olevan torin kaltainen: avara, paljas ja ulkokalusteilla kuten penkeillä ja tekopuilla sisustettu. Sanomatalon akustiikka tekee torista siinäkin mielessä ulkotilaa muistuttavan, että toisten ihmisten puheita on vaikea kuulla, elleivät he ole hyvin lähellä. Tila ei kaiu, vaikka niin voisi kuvitella, vaan pikemminkin vaimentaa ääntä.

Pelaamishetkellä Mediatorilla oli meidän lisäksi pari satunnaiselta ohikulkijalta vaikuttavaa, pari talossa työskentelevältä vaikuttavaa sekä kolme henkilöä, jotka pystyttivät taideteosta suurin piirtein torin keskelle. Teos koostui jonkinlaisista muovisista, kolmiulotteisista, läpinäkyvistä t-paidoista, jotka pysyivät itseksensä pystyasennossa lattialla. Teoksen ympärille oltiin juuri vetämässä valkoista ohutta köyttä, jonka sanoma oli ilmeinen:

ei saa koskea. Lisäksi toria kierteli ryhmä, joka ilmeisesti oli opastetulla kierroksella talossa.

Koko pelimme aikana kukaan ei tuntunut kiinnittävän meihin mitään huomiota. Olimme liian kaukana, jotta kahvilasta olisi pystynyt tarkkailemaan meitä, taideteoksen parissa puuhailevat keskittivät kaiken huomiokykynsä työhönsä eikä satunnaisilla ohikulkijoilla tai opastetulla kierroksella olevilla ihmisilläkään näyttänyt olevan mitään mielenkiintoa puuhiamme kohtaan. Vartijoita emme nähneet, mutta todennäköisesti meitä kuitenkin tarkkailtiin valvontakameran avulla.

Alkoi tuntua siltä, että tehtävämme oli vieläkin helpompi kuin miksi olin sen kuvitellut. Pelaaminen on muihin tilassa oleviin ihmisiin nähden sisäänpäin kääntynyttä päinvastoin kuin esimerkiksi soittaminen, laulaminen tai muu esittäminen. Siksi vaatiikin enemmän henkistä kanttia keskeyttää tai edes tulla katsomaan toisten peliä kuin aloittaa itse pelaaminen. Samasta syystä pelaaminen ei varmastikaan näyttänyt vaaralliselta vartijoiden silmissä. Olimme käpertyneet omaan tekemiseemme emmekä siis aiheuttaneet häiriötä.

Toinen tuntemus, jonka Sanomatalossa pelailu aiheutti, oli jonkinlaisen ”kaupunkisäädyllisyyden” tunnistaminen itsessään. Sopivaisuussäämöt ovat foucaultlaisittain niin sisäistyneet, että sopimattoman asian tekeminen sopimattomassa paikassa yksinkertaisesti tuntuu epämiellyttävältä. Sitä ei millään viitsi tehdä. Sanomatalossa pelaaminen ei aiheuttanut tällaisia tunteita, vaan oli ihan mukavaa. Toinen asia on sitten se, kuka Mediatorin kaltaisessa tilassa loppujen lopuksi viihtyy kovinkaan pitkään. Ehkä tietty kalseus on laskelmoitua: ei tehdä liian kodikasta niin ihmiset pysyvät liikkeessä.

Kiasma

Kiasma on mainostanut itseään koko kansan olohuoneena ja tästä syystä voisi olettaa sen olevan luonnollinen paikka oleskelulle ja erilaisille toiminnoille. Kiasmaan tullessa huomasimme kuitenkin, että suurin osa tilasta oli varattu kahvilan tai kirjakaupan käyttöön niin, ettei oleskelu ilman ostamispakkoa olisi ollut mahdollista. Info-pisteen edessä olevat penkit oli tehty suhteellisen kapeaksi niin, että penkille voisi istahtaa odottamaan pieneksi hetkeksi, mutta sekä penkkien pienuus että vastapäisen info-pisteen info-tätien suora tuijotus eivät rohkaisseet pitempään oleskeluun. Koska penkillä ei voinut pelata kunnolla lautapeliä, päätimme valita kirjakaupan ja kahvilan välissä olevan pöydän, joka oli selvästi enemmän tarkoitettu oleskeluun. Pöydällä oli erilaisten taidelehtien lisäksi myös sanomalehtiä, joiden lukemiseen voi käyttää hyvinkin pitkän ajan ja rohkaisee siis hieman pidempään oleskeluun. Pöydän ympärillä olikin vanhempi mies lukemassa Helsingin Sanomia rauhassa sekä nuori nainen, joka puoliksi makasi penkillä ja melkein torkkui. Vaikka Kiasma ei siis anna liikaa tilaa yleiselle oleskelulle, siihen tarkotettu pöytänurkkaus antoi oleskeluun edes jonkinlaiset mahdollisuudet ja rauhan. Tosin pöydän lähetyvillä olevassa tolpassa oli tupakoimisen, syömisen sekä juomisen kieltävä kieltolappu, joten täysin vapaasti olohuoneessa ei siis saa olla. Pelaamisemme ei aiheuttanut minkäänlaista huomiota ja se sulautui hyvin ympärillä istuvien ihmisten oleskeluun. Edes ajoittaiset naurunpyrähdykset eivät kiinnittäneet paikalla olevaan naisvartijaan tai henkilökuntaan minkäänlaista huomiota. Toisaalta Kiasma ei liikaa myöskään houkuttele ihmisiä menemään olohuoneen roolin täyttävään pöytänurkkaukseen, koska sinne päästäkseen joutuu ohittamaan hyvinkin tiukannäköiset info-pisteen tädit ja sedät sekä vartijan, joka tarkastaa jokaisen sisään tulijan vähintään pikaisella katseellaan. Itsestikin tuntui hieman ahdistavalta ohittaa nämä silmäparit ja osittain jo tästä syystä emme asettautuneetkaan penkille, joka oli suoraan info-pistettä vastapäätä. Kiasma imago

olohuoneena onkin hieman kyseenalainen, kun jokainen sinne astuva joutuu ensimmäisenä tarkastelun kohteeksi ja arvioitavaksi. Voisi kuvitella että jo se, että puolijulkiseen paikkaan päästäkseen joutuu ohittamaan info-pisteen katseet karsii hyvin paljon sitä, millaisille ihmisille Kiasma voi tuntua olohuoneelta. Koko kansa ei Kiasmassa ainakaan havainnoinnin aikaan ollut edustettuna, vaan paikalla oli noin 18-30 vuotiaita siististi pukeutuneita naisia ja pari hieman iäkkäämpää siisti pukeutunutta miestä.

World Trade Center

Menimme ensin Merita-pankin aulassa sijaitsevalle sohvalle, mutta tulimme siihen tulokseen, että paikka ei ole niinkään puolijulkinen vaan pankin aluetta, yritystilaa. Lisäksi olimme masentuneita edellisten paikkojen heikkoudesta ja siitä että meihin ei oltu kiinnitetty mitään huomiota. Yritimme löytää sopivaa paikkaa Bristolin sisäpihalta, mutta pelaamisen kannalta siellä ei ollut sopivia penkkejä.

Lopulta rohkaistuimme ja päätimme mennä Papa Giovannin eteen käytävälle lattialle istumaan. Levitimme pelin lattialle Meritan sisäänkäynnin vieressä esillä olevan auton sivuun. Istuimme aivan vastapäätä ravintolaa ja siellä istuvilla ihmisillä oli suora näköyhteys meihin. Osa ravintolassa istuvista ihmisistä huomioi 'tempauksemme', osa ei kiinnittänyt meihin mitään huomiota. Muutamassa nuoressa pojassa herätimme hilpeyttä ja myös kaksi muuta miestä naureskelivat.

Saimme pelata koko ajan aivan rauhassa. Ohikulkijoista osa katsoi vähän pidempään, osa ei huomioinut meitä mitenkään. Ei edes vartija, joka käveli ohi kahteen kertaan, tullut sanomaan mitään. Ensimmäisellä kerralla hän vilkaisi meihin, toisella kerralla ei edes katsonut meihin päin. Ilmeisesti lattialla istuminen ja pelin esiin levittäminen eivät kuitenkaan kuulu sellaisiin asioihin, jotka häiritsevät muita ihmisiä. Toisaalta olimme ehkä hieman sivussa viistottain auton takana ja seinässä kiinni, mutta emme kuitenkaan piilossa auton takana. Oma ennakkoletukseni oli kuitenkin ollut , että lattialla istuminen kauppakeskuksen käytävällä ei olisi hyväksyttyä ja meidät komennettaisiin siitä pois (kenties paikalla oli ollut jo liikaa 'kokeen tekijöitä'??).

Kolme ulkomaalaista poikaa käveli ohi suomalaisen tytön kanssa ja heissä meidän pelaamisemme herätti suurta uteliaisuutta. Ensin he kävelivät ohi, tyttö veti poikaa kävelemään eteenpäin, mutta kolme poikaa palasivat auton nurkalle ja jäivät katselemaan pelaamistamme. Olisivat varmaan halunneet tulla mukaan (?). Jatkoimme kuitenkin pelaamistamme kiinnittämättä heihin huomiota ja he lähtivät pois.

Noin puolen tunnin kuluttua pakkasimme tavaramme ja jatkoimme kohti Kämp-Galleriaa.

Forumin ja Stockmannin välinen alikulkukäytävä

Forumista Stocmannille johtavassa alikulkukäytävässä ainoa järkevä paikka pelaamiseen oli puoliympyrän muotoinen syvennys "ylämaässä" lähellä Stockmannin päätä. Syvennyksen kivinen penkki ei kuitenkaan ollut erityisen mukava, eikä tilaan muutenkaan saanut oikein asetuttua kolmen henkilön lautapelin pelaamisen kannalta mielekkäällä tavalla. Lisäksi penkki oli kylmä, seinä selkää vasten epämiellyttävän muhkurainen, käytävä kaikuva ja ilma tunkkainen. Penkkiä ei selvästikään ole ajateltu ajanviettopaikaksi vaan korkeintaan muutaman minuutin levähdyspaikaksi, jonka ihminen saattaa tarvita vaeltaessaan ostosparatiisista toiseen tai autolleen.

Koko pelaamisemme ajan ihmisiä lappoi ohi tasaiseen tahtiin. Joukossa ei ollut yhtään vartijaa tai myyjänasuista henkilöä, joka olisi voinut olla kiinnostunut siitä mitä lähellä liiketilaa tehdään. Tässäkin paikassa olimme kuitenkin todennäköisesti koko ajan valvontakameroiden kohteina.

Pelaamisemme ei näyttänyt kiinnittävän ihmisten huomiota millään lailla. Muutama ohikulkija hymyili hieman ja eräs vanhempi mieshenkilö pysähtyi hetkeksi ihmettelemään touhujamme. Häinkin tosin tyytyi vain tarkkailemaan meitä sivusta.

Alikulkutunnelissa siis ilmeisesti voi viettää rauhanomaisesti aikaansa, jos se jostain syystä huvittaa. Kameravalvonta ja se, että monitorit ovat ihmisten nähtävissä Forumissa päässä saavat kuitenkin aikaan tunteen, ettei se ole valvovan osapuolen mielestä mitenkään toivottavaa.

Kämp-Galleria

Kämp-Galleria oli tutkimuskohteistamme viimeinen ja saavuimme sinne jo hieman väsähtäneinä. Istuuduimme sisääntulokerroksen aulassa oleville penkeille, joiden ergonomia ei oikein sopinut lautapelille. Marjut ja Anni istuivat pelin kanssa penkillä peli heidän keskellään ja minä penkin päässä reunan päällä. Olimme viistosti selkä Hennes & Mauritziin, vastapäätä pientä naisten vaatteita myyvää putiikkia. Kaupassa hääräsi kaksi myyjää, joista kumpikaan ei kiinnittänyt meihin mitään huomiota. Pelasimme peliämme puolisen tuntia ja tänä aikana emme herättäneet edes ohikulkijoissa mitään huomiota. Ohikulkijoista kenties useampi oli ulkomaalaisia kuin World Trade Centerissä.

Pelin pelaaminen, vaikkakin tilaa vievän lautapelin, on aika huomiota herättämätöntä puuhaa. Pelaajat keskittävät kaiken huomionsa itse peliin eivätkä häiritse muita kanssaihmiä. Vaikka julkisessa tilassa pelaaminen ei olekaan kovin yleistä se kuitenkin hyväksytään ilman ihmettelyä ja tuijottamista. Ostoskeskusten ja muiden 'puolijulkisten' tilojen asiakaspenkit on kuitenkin varattu ajan viettämiseen kunhan muita ihmisiä ei häiritä.

5. Musiikin kuuntelu

Päämääränä oli havainnoida miten musiikin kuunteluun puolijulkisissa tiloissa suhtaudutaan. Tutkimusryhmällä oli mukana kannettava cd-nauhuri, jossa soi instrumentaalipainotteinen progressiivinen rock-musiikki (kotimainen yhtye Circle). Tarkoitus oli näyttää hengailijoilta, joilla ei ole mitään erityistä syytä oleskeluunsa. Ryhmässä ei erikseen ollut ulkopuolista havainnoijaa, vaan kaikki tekivät huomioita kohteissa. Havainnointi suoritettiin 18.4.2001 klo 12- 14.20.

1. kohde: Sanomatalo, Mediatori klo 12.00

Mediatorilla oli japanilaisen taiteilijan Keiichi Nagasawan tilataideteos näytteillä, jota taiteilija itse asetteli koko ryhmän paikallaolon ajan. Kahvilassa oli vanhempia naishenkilöitä ja Ylen työntekijöitä. Neil Hardwick kuvausryhmineen (noin 10 henkeä) suunnitteli ilmeisesti kuvausjärjestelyjä Mediatorille. Osa mittaili paikkoja mittanauhalla ja liiaskeli ympäriinsä tilaa tutkien. Istuimme Mediatorin penkkien läheisyydessä, yksi lattialla ja kaksi

penkillä. Päällysvaatteet olivat levällään penkillä ja osa lattialla. Musiikki oli kohtuullisen kovalla. Mankka oli penkillä Mirkan ja Annan välissä. Mirka luki kirjaa jonkin aikaa. Mirja ja Anna pelasivat pari erää ristinollaa. Välillä juttelimme keskenämme.

Miespuolinen alle 30-vuotias vartija käveli kerran ohitsemme parin kolmen metrin päästä ja vilkaisi meitä, mutta ei kuitenkaan hidastanut tai kiinnittänyt meihin sen enempää huomiota. Paikalle saapui kaksi miestä, joista toinen oli noin 50-vuotias ja toinen noin 30-vuotias, molemmat siististi pukeutuneita. Miehet kävelivät pari kertaa ohitsemme vilkaisten meitä muutaman kerran ja asettuivat sen jälkeen viereiselle penkille katsomaan tutkivasti rakennusta. Neil Hardwickin kuvausryhmä ei kiinnittänyt meihin lainkaan huomiota, vaikka parhaimmillaan olivat metrin päässä penkistämme. Tuntuukin, että ainoat jotka olivat kiinnostuneita meistä olivat toisella puolella toria kahvilassa istuvat vanhemmat rouvashenkilöt, jotka katsoivat meitä hieman paheksuin ilmein. Oleskelimme Mediatorilla puoli tuntia herättämättä juuri minkäänlaista reaktiota kenessäkään paikallaolijassa.

2. kohde: Kiasma klo 12.30

Havainnointi Kiasmassa kesti noin minuutin. Musiikki oli päällä koko matkan Sanomatalosta Kiasmaan. Kiasman lipunmyyjät (yksi mies ja yksi nainen) kiinnittivät huomionsa meihin jo pyöröoviin tullessamme. Miespuolinen noin 35-vuotias vartija nojaili lipunmyyntitiskiinkin selkä meihin päin. Ehdittyämme Kiasman sisäpuolelle aikeenamme oli asettua tiskiä vastapäätä olevalle penkille, minkä henkilökunta varmasti huomasi. Vartija lähestyi meitä ja käski sulkemaan radion. Tiedustelimme riittäisikö äänenvoimakkuuden vähentäminen, johon vartija tokaisi: “Mieluummin kokonaan pois”. Kysyimme ketä musiikki häiritsee ja vartija sanoi sen kaikuun yläkertaan asti. Vartijan kasvot punehtuivat voimakkaasti. Kysymyksemme saivat vartijan selvästikin hermostumaan, joka ilmeni hänen kiihtyneestä olemuksestaan.

Aulassa ei ollut kuin muutama ihminen meidän lisäksi, mutta kaupassa ja kahvilassa oli jonkin verran enemmän asiakkaita. Poistumme sen enempää väittelemättä.

3. kohde: Forumin ja parkkihallin välinen käytävä 12.45

Asetuimme käytävälle istumaan pysäköintimaksuluukun läheisyyteen noin 5 metrin päähän samalle puolelle käytävää. Toisin sanoen virkailijalla ei ollut näköyhteyttä meihin, hän kykeni ainoastaan kuulemaan musiikin. Toisella puolella käytävää oli kaksi ikkunanpesijää, jotka eivät kiinnittäneet meihin mitään huomiota. Musiikin äänenvoimakkuus oli melkoisen kovalla ja se kaikui koko käytävässä (mainoskuulutukset peittyivät musiikkimme alle). Lötkötimme lattialla laiskannäköisesti lukien City-lehtiä. Kaikki ohikulkijat katsoivat uteliaasti ja hämmentyneesti. Useat vanhemmat siististi pukeutuneet henkilöt katsoivat meitä paheksuvasti.

Saimme istuskella paikalla 15 minuuttia ennen kuin pysäköintivalvoja tuli huomauttamaan toimistamme. Virkailija oli noin 20-vuotias nainen, jota voisi luonnehtia vaihtoehtonuoreksi. Hänellä oli pystyssä oleva lyhyt tumma tukka ja lävistys huulella. Hän pyysi meitä hiljentämään musiikkia, “ettei pomon puolelta tule sanomista”. Hiljensimme musiikkia ja nainen lähti pois. Muutaman minuutin kuluttua paikalle tuli noin 30-vuotias mies (ilmeisesti esimies), joka jo muutaman metrin päästä huusi, että musiikki pitää laittaa pois päältä. Ennen kuin ehdimme reagoida mitenkään mies lisäsi että: “ Ja lähtekää tekin pois”. Mirka kysyi, että eikö täällä saa oleskella, johon mies tokaisi tilan olevan yksityinen tila, parkkihalli. Mirka

jatkoi: "Eikö tämä ole julkinen tila?" Mies vastasi:" No joo, mutta tämä on myös samalla yksityinen tila." Mies käski meidän poistua ja lähdimme pois.

4. kohde: Bristolin portaat, Aikapaha klo: 13.20

Istuimme Bristolin portailla jutellen ja lukien City-lehteä, mankan soidessa vieressä. Emme herättäneet huomiota edes viereisten liikkeiden myyjissä. Bristol oli suljettuna, eikä edes lipunmyynti ollut vielä avautunut. Muutama ohikulkija vilkaisi meitä, mutta huomiota emme juuri herättäneet. Istuimme koko puolituntisen portailla kenenkään häiritsemättä.

5. kohde: Kämp-galleria, katutaso klo 13.50

Istuimme penkillä ja manka oli välissämme. Ehdimme olla paikalla pari minuuttia kuin noin 60-vuotias naishenkilö tuli kysymään ystävällisesti pidämmekö radiota auki vain viihdyttääksemme itseämme, kun hänen pitäisi soittaa tärkeä puhelu. Hiljensimme musiikkia hetkeksi, kunnes nainen oli soittanut ja lähtenyt. Siirsimme mankan lattialle ja lisäsimme äänenvoimakkuutta. Kaksi vartijaa käveli ohitsemme, mutta eivät sanoneet mitään. Ryhmä ulkomaalaisia hymyili meille iloisesti. Sen sijaan suurin osa ohikulkijoista katsoi meitä kummeksuen. Meitä vastapäätä olevan Via Tua-vaateliikkeen noin 30-vuotias myyjä tarkkaili meitä tiskin takaa muutaman minuutin, kunnes ystävällisesti pyysi meitä hiljentämään häntä häiritsevää musiikkia. Hiljensimme musiikin melkein kuulumattomiin, jonka vuoksi luultavasti emme enää herättäneet huomiota. Puolen tunnin jälkeen poistuimme Kämp-galleriasta.

6. Soittaminen ja laulaminen

Havainnointi toteutettiin lauantaina 21.4.2001 klo 14.45-17.30. Ennen havainnointipaikoille menemistä olimme valinneet soittimiksemme marakassin, guiron sekä viulun, jota Sampo soitti. Lisämausteena oli rumpu, joka kaivettiin esille vasta kun laululla ja muulla hiljaisemmasta soittamisesta ei havaittu erityistä reaktiota. Pääsääntöisesti lauloimme helppoja lastenlauluja, kuten Juokse sinä humma, Kalliolle kukkulalle, Vaarin saari. Myös Emmaa ja Uralin pihlajaa laulettiin. Toisinaan Sampo soitti kappaleen klassista musiikkia ilman laulua.

1. havainnointipaikka: Forum ja Stockmannin välinen parkkitunneli. Kello 14.57-15.04.

Havainnoijana toimi Sampo, Minna ja Leleéna lauloivat. Laulajat hakeutuivat käytävän parkkihallin läheisyydessä olevaan tunnelien risteykseen ja kaivoivat laulukirjat esille etsien ensimmäiseksi lauluksi etukäteen valitun Juokse sinä humman nuottisivun esille. He tarttuivat marakassiin ja guiroon ja aloittivat laulamisen. Tunnelissa oli melko hiljaista, vain kourallinen ohikulkijoita. Nelihenkinen perhe kulki hitaasti ohi ja kuunteli. Tarhaikäinen poika piti musiikista ja sai isältään 2 mk, jotka toi esiintyjille. Minna ja Leleéna selittivät laulavansa vain omaksi huvikseen, eivätkä rahan takia. Isä kehotti poikaa ottamaan rahat pois laulukirjojen päältä. Poika otti rahat pois. Leleéna ja Minna lauloivat ensimmäisen laulun loppuun, jolloin Sampo tuli myös käytävään. Monet ohikulkevista ihmisistä hymyilivät,

Samaan aikaan Sampon kanssa paikalle tullut mies käveli Leleénan ja Minnan luokse, jotka olivat aloittaneet Uralin pihlajan, josta ehtivät laulaa 2-3 tahtia., kun mies tuli puhuttelemaan heitä. Sampo kuuli miehen pyytävän tupakkaa, jolloin hänellä ei ollut mielekästä syytä jäädä paikalla seuraamaan tilannetta, kun Minna ja Leleéna keskustelivat pidempään miehen kanssa. Sampo jatkoi matkaansa pois paikalta. Mies oli noin 30-40-vuotias, pukeutunut rennosti ja kantoi kauppakassia. Hän kysyi laulajilta, onko heillä musisointilupaa. Mies selitti, että tunnelissa ei saa tällä tavoin ”kokoontua ja musisoida”. Minna ja Leleéna olivat hölmistyneitä ja ihmettelivät luvantarvetta lapsekkaasti. Mies kehotti kysymään lisäinformaatiota Forumin vartijoilta. Mies: ”..ei saa häiritä muita ihmisiä”. Leleéna: ”No häiritseekö tää?” Mies: ”Ei tää mua häiritse, mutta voi häiritä joitain muita”. Lisäksi hän kehotti heitä menemään jonnekin muualle, jossa ”suhtaudutaan ymmärtäväisemmin”. Vasta Minnan kysyessä mieheltä: ”kuka sä sitte niinku oot?” kävi ilmi, että hän oli parkkihallin vapaalla oleva työntekijä. Ehdimme siis olla paikalla vain 4-5 minuuttia ennen kuin toimintamme keskeytettiin. Mies odotti paikalla, kunnes tytöt olivat keränneet tavaransa.

2. havainnointipaikka: WTC:n kauppakäytävä. Kello 15.15-15.35

Sampo ja Minna valitsivat laulamispaiakseen Mephiston ja toisen käytävän oviaukon viereen esille asetetun auton viereisen vapaan tilan, joka on Papa Giovanni -kahvilaa vastapäätä. Kahvila oli lähes täynnä (50-70 ihmistä) ja ravintolan puolellakin oli runsaasti väkeä. Minna ja Sampo kokosivat nuottitelineen ja aloittivat Juokse sinä hummalla. Leleéna käveli käytävällä ja pistäytyi Anne’s ideassa ja laulun alettua istuutui ”odottelemaan” ravintolan menun edessä olevalle kiveykselle kelloa katsellen ja kirjoittamaan ”almanakkaan” muistiinpanoja (ts. merkintöjä käytävän tapahtumista). Laulun alettua Mephiston myyjä katseli aluksi tuimana mitä vieressä tapahtui. Hän tuli liikkeen ovelle kuuntelemaan ja hymyillen ja kertoi viittilöiden toisille myyjille laulajista. Juokse sinä humman aikana ohikulkijat eivät juurikaan pysähtyneet. Kolme teini-ikäistä nuorta naureskelivat laulajien ohi mentyä lauluvalinnan ”noloudelle”, mutta yksi heistä myös hyräili naureskellen mukana. Seuraavaksi laulettiin Kalliolle kukkulalle, mutta laulu ei juurikaan herättänyt ohikulkijoissa tai liikkeiden myyjissä reaktioita. Muutama pariskunta sentään hidasti ja jokunen pää kahvilassa kääntyi laulajiin päin. Vain kaksi keski-ikäistä naista olivat niin kiinnostuneita, että pysähtyivät kuuntelemaan naureskellen. Naiset puhuivat laulusta ja toinen ikään kuin ravisteli marakassia itsekin. Naiset lähtivät pois. Seuraavaksi laulettiin Vaarilla on saari. Tässä vaiheessa ohikulkijoilta hymyilytti eniten, mutta sekin näkyi vasta heidän ohitettuaan laulajat. Seuraavaksi Sampo ja Minna molemmat lauloivat Emmaa eikä soittimia käytetty. Ohikulkijat kiinnittivät vieläkin vähemmän huomiota laulamiseen.

Kun Sampo alkoi soittaa yksin ja Minna alkoi lämmöstä häiriintyneenä riisuutua (takistaan), kahvilan tarjoilija tuli paikalle. Hän oli kylmäkiskoinen, tuima ja varautunut. Hän kysyi, oliko soittajilla lupaa musisoida paikalla. Esiintyjät sanoivat luulleensa tilaa julkiseksi ja olettaneensa ettei siellä tarvitse olla lupaa. Sampo kysyi, mistä luvan saisi, mihin tarjoilija vastasi ”ravintolapäällikkö Pekka Ruuskaselta”. Tarjoilijan mukaan heidän italialaiseen tyyliinsä ei oikein sovi ”joku Vaarilla on saari ja tälläset lasten rallattelut”. Lisäksi hän sanoi soiton häiritsevän asiakkaita ja että ”täältään alkaa jo asiakkaat karata”. Minna lupaili esiintyjien harjoittelevan seuraavaksi viikoksi italialaisia lauluja. Keskustelun lopussa tarjoilija hymyili hiukan, mutta varautuneesti. Soittajat poistuivat paikalta kerättyään tavaransa.

3. havainnointipaikka: Kämpin ostoskeskus. Kello 15.55-16.10

Tutkimusryhmä meni sisälle Kluuvikadulta. Minna meni paikalle edeltä ja katseli näyteikkunoita. Sampo ja Leleéna istuutuivat yhdelle katutason viherkasviasetelmää ympäröivälle penkille ja kaivoivat nuottitelineen esille. He selailivat kirjoja keskustellen lauluista. Laulajista etuvasemmalla olevan liikkeen edessä seisoskeli kahden ensimmäisen laulun ajan siviilipukuinen vartija, joka ei ainakaan näkyvästi kiinnittänyt heihin sen kummempaa huomiota. (Tosin emme tiedä kävikö hän syrjemmällä soittamassa vartijan paikalle.) Esiintyjiä vastapäisen liikkeen myyjä kurkotti tiskinsä takaa katsomaan toimintaa liikkeen edessä. Pari kolme ohikulkijaa otti hymyillen katsekontaktia. Takana istuva nuoripari kääntyi hymyillen katsomaan esiintyjiä, mutta poistuivat paikalta ja Minna asettui heidän tilalleen selaillen kalenteriaan. Ihmisiä kulki ohi harvakseltaan ohitse ja nuori mies lähestyi takaoikealta ja kurkkasi pirteästi hymyillen esiintyjiä. Yleisesti ottaen ihmiset kiinnittivät musisoijiin melko vähän huomiota. Reagointi oli alussa lähinnä ystävällistä hymyilyä, ei juuri muuta.

Leleéna ja Sampo jatkoivat lauleskelua ja Minna vaihtoi kaiteen vierelle kännykkää näpytellen. Äiti ja pikkupoika kulkivat vasemmalta ohi. He pysähtyivät ja äiti näytti kiinnostuneelta sekä odotti, josko musisoijat jatkaisivat seuraavalla kappaleella. He lähtivät kuitenkin pois, koska laulua ei heti aloitettu. Sitten eräs Minnan ohi kulkeva vanhempi nainen lauleskeli itsekseen mukana Sinistä unta. Leleénan kaveri kulki toimintapaikan ohi ja tervehti Leleénaa epäuskoisena. Minna ei havainnut kenenkään tilassa olevan häirintyneen.

Viidentoista minuutin kuluttua vartija lähestyi hymyillen ja kysäisi: ”Ajattelitte alkaa esiintymään tässä?” Sampo ja Leleéna selittivät, että he eivät varsinaisesti esiinny, vaan laulavat omaksi ilokseen. Vartija kehotti olemaan hiljempaa ja tarkensi, että soittaminen on kiellettyä. Leleéna kysyi ”entä saakos sitte laulaa?” Vartija: ”No ei sitäkään”. Vartija selitti, että hänelle oli soitettu yhdestä myymälästä ja valitettu meistä. Vartijaa itseään ei haitannut lauleskelumme, mutta ”jotain näitä yksityisiä liikkeitä saattaa häiritä”. Vartija valisti esiintyjiä, että yleensäkin tällaisissa kauppakeskuksissa ei saa laulaa ilman lupaa. Kun esiintyjät kysyivät, mistä lupa pitäisi hankkia vartija ei ollut aivan varma. Hän ehdotti kauppakeskuksen omistavaa Antilooppi Oy:tä. Sampon kysyttyä, ”eikö täällä yleensä sitte oo soittajia” vartija kertoi, että soittajat tilataan aina, kun halutaan elävää musiikkia. Poistuimme paikalta, mutta vartija sanoi vielä lopuksi, että saamme kyllä istua penkillä, kunhan emme musisoi.

4. havainnointipaikka: Sanomatalon Mediatori. Klo 16.41 – 17.13.

Minna ja Sampo menivät edeltä sisälle ja hakeutuivat kahvilan lähellä olevalle penkille ja kasasivat nuottitelineen sekä ottivat laulukirjat, viulun ja guiron esille. Leleéna asettui Mediatorin toisella seinustalla olevalle penkille ikään kuin tutustumaan näyttelymateriaaliin. Kukaan henkilökunnasta tai asiakkaista ei reagoinut mitenkään. Ensimmäisenä lauluna oli Emma ja muutamaa asiakasta lukuunottamatta kaikki ainakin vilkaisivat laulajia kohti. Kahvilan tarjoilijat jatkoivat keskinäistä rupatteluaan eivätkä kiinnittäneet Sampoon ja Minnaan mitään huomiota. Seuraavaksi kajahti Juokse sinä humma, joka sai ohikulkevan perheen pysähtymään ihan pieneksi hetkeksi ja kahvilassa olevan lapsiperheen katselemaan laulajia ja soittajia. Uralin pihlaja ei aiheuttanut edes Mediatorille juuri tullessa ihmisissä mitään reaktioita (vaikka taloon on selvästi tullut 2-4 ihmistä tutustumismielessä). Vain samainen kahvilassa oleva lapsiperhe katseli. Kun Sampo soitti yksinään viulua, ainoa

kiinnostunut oli jälleen asiakasperheen poika. Kun vuorossa on Oi niitä aikoja ohikulkija hidasti juoksusta kävelyksi saapuessaan musisoijien eteen.

Tässä vaiheessa Helsingin Sanomien aulassa, jossa vartijat olivat, alkoi tapahtua liikehdintää. Kun toiminta oli kestänyt 13 minuuttia, vartija-asuinen ja siviilipukuinen mies kävivät Hesarin aulan ovelta katsomassa mitä Mediatorilla tapahtuu. He puhuivat ”joistakin soittajista”, mutta palasivat takaisin Hesarin aulaan. Tässä vaiheessa repertuaariin koetettiin ottaa sosiologien bravuurinnumero Länsimaiden perikato. Vartija tuli ulos Hesarin aulasta ja kuunteli taaempaa tapahtumia. Kahvilassa ei reagoitu lauluun mitenkään, vaikka se loppuikin sanojen puutteesta kesken. 17.03 Sampo soitti viululla barokkimusiikkia ja vartija tarkkaili tapahtumia Mediatorin pylväiden takaa sekä kierteli alueella. Pöydän lapsiperheen ehkä 10-vuotias poika tanssi musiikin tahdissa. Nelihenkinen perhe pysähtyi kuuntelemaan noin 50 metrin päähän musisoijista. Muutaman minuutin kuluttua toinen vartijoista lähestyi ja meni kysymään kahvilan tarjoilijoilta jotakin – oletettavasti sitä, että häiritsikö musisointi. Tarjoilija pudisteli päätään kieltävästi ja vartija poistui etuvasemmalla olevaan käytävään, josta hän jatkoi vielä hetken aulassa kiertelyä, kunnes poistui taas Hesarin ovien taakse. Mediatorin taidenäyttelyn takana oleva pariskunta kuunteli hetken soittamista. Kun lauluvuorossa oli Kalliolle kukkulalle, kahvilassa ollut asiakasperhe, joka oli ollut eniten kiinnostunut, alkoi tehdä lähtöä. 17.10 kaivettiin rumpu esille ja tehtiin soittokokeiluja. Vain pieni lapsi liikehti innostuneesti, muuten rummuttelu jäi reaktioitta. Rummuttelusta ja guiron soittamisesta ei seurannut mitään reaktioita, eivätkä vartijat enää palanneet Mediatorille, joten soittajat keräsivät kyllästyneenä kampeensa ja poistuivat.

5. havainnointipaikka: Kiasma. Kello 17.15 – 17.27.

Menimme paikalle klo 17.15. Minna ja Leleéna menivät edeltä ovesta vasemmalla olevan, noin kuuden hengen istuttavan pöydän ääreen, jossa on lehtiä luettavaksi. He istuutuivat sohvalle kasvot kahvilaan päin ja selin heti takana olevaan kauppaan, jonka lasiseinän läpi näkyi sohvalle tavarahyllyjen välistä. He kaivoivat laulukirjat, marakassin ja guiron esille. Kahvilassa oli melko paljon ihmisiä (30-40) ja kaupassa jatkuvasti vähintään kymmenisen ihmistä. Ihmisiä liikkui kahvilasta kauppaan ja kaupasta kahvilaan, jolloin heidän oli tultava melko läheltä pöytää. Jos he kulkivat kahvilan ja oven väliä, he ohittivat pöydän kauempaa. Laulaminen aloitettiin Juokse sinä hummasta ja jatkettiin selailemalla kirjasta tuttuja lastenlauluja satunnaisessa järjestyksessä. Kun laulu alkoi, lähes kaikki kahvilan pöydissä sekä kaikki jonossa olevat asiakkaat (noin 10) kääntyivät katsomaan ja moni hymyili leveästi. Vartija tuli naulakon luota lähemmäksi katsomaan tilannetta, mutta pysähtyi lipputiskin kohdalle, josta hän lipunmyyjän kanssa katseli toimintaa. Aluksi lipunmyyjistä vain yksi oli paikalla eikä hän suuremmin reagoinut musisointiin. Kun toinen lipunmyyjä tuli paikalle, molemmat kurkistelivat seisoaltaan kopin seinän yli musisoijiin päin. Toinen lipunmyyjä oli nihkeänoloinen.

Sampo tuli paikalle pari minuuttia laulajien jälkeen, jolloin heillä oli käymissä Hummani hei. Laulun lisäksi Leleéna soitti marakassia ja Minna guiroa, mikä antoi laululle rytmistä ryhtiä. Laulu kuului selvästi ovelle saakka ja oven kohdalla olevalle lipunmyyntikopille, jossa myös vahtimestari seurasi tyttöjen toimintaa kiinnostuneena, mutta ei mitenkään jännittyneenä. Sampo meni pöydän ääreen istumaan vinosti tyttöjä vastapäätä, muka lukemaan lehteä ja odottamaan jotakuta. Havainnointi tuntui hankalalta, sillä tuntui, että oli vaikea teeskennellä tekevänsä jotakin muuta kuin tarkkailevansa ihmisiä ja kirjoittavansa muistiinpanoja. Sampo näytti siltä kuin lukisin lehteä (Hufvudstadsbladet) ja kirjoittaisi samalla joitakin mieleen

tulevia ajatuksia lehtiöön.

Vaikka pöytä sijaitsi syrjässä, sen ohi kulki melko paljon ihmisiä jatkuvasti, 10 minuutin havainnoinnin aikana ehkä 20-30. He näyttivät ilahtuneilta esiintyjien elinvoimaisesta ja lapsenmielisestä esiintymisestä. Useimmat hymyilivät, ja kolme kertaa yksi tai kaksi ihmistä pysähtyi muutamaksi sekunniksi seuraamaan Minnan ja Leleénan esitystä. Osa ihmisistä ei kiinnittänyt heihin juurikaan huomiota ja jotkut näyttivät hieman ihmetteleviltä.

Minnan ja Leleénan selän takana olevassa kaupassa olevat ihmiset hymyilivät laululle ja kolmen nuoren naisen ryhmä seurasi musisointia kiinnostuneena parin minuutin ajan. Ehkä Sampon esimerkin rohkaisemana noin 40-vuotias nainen istui myös pöydän ääreen ja seurasi esitystä. suurimman osan aikaa hän oli ilmeeton, mutta hymyili välillä. Sampon puhelin soi ja hän poistui pöydästä sanoen puhelimeen melko kuuluvasti ”mä en kuule kun noi jotkut metelöi tossa”. Ilmeisesti vartija kuuli huomautuksen ja ainakin huomasi selvästi Sampon häiriintyneen esityksestä. Hän kuitenkin palasi pöytään ja jatkoi ”lehden lukemista”. Sampon ja naisen selän taakse tuli noin 40-vuotias mies, jolla oli kamera kädessä. Hän katseli esitystä hymyillen, mutta ei kuvannut sitä, vaikka kamera näytti olevan valmiina. Leleéna ja Minna ehdivät soittaa kymmenisen minuuttia, kun vartija tuli pahoittelemaan, että hänen täytyy pyytää heitä lopettamaan soittaminen, koska kahvilassa. ”noi alkaa soittaa”. Leleéna: ”Ketkä? Siis mikä tänne on tulossa?” Vartija täsmensi epämääräisesti kahvilan soittajat ”dj-juttu” ja pahoitellen vielä totesi, että muuten olisi kyllä voinut soittaa, mutta ei samaan aikaan ohjelman kanssa. Sampo lähti pois ja Minna ja Leleéna tulivat kerättyään tavaransa.

Johtopäätöksiä: musisoinnin sopivuus viidessä kokeen kohteena olevassa tilassa

Jan Gehl (1987, 11-16) jakaa julkisen tilan käytön kolmeen erilaiseen tarkoitukseen. Ne ovat välttämättömät, vapaaehtoiset ja sosiaaliset toiminnot. Näistä välttämätön kuvaa esimerkiksi läpikulkua. Ihmisten on aina käytettävä julkista tai puolijulkista tilaa siirtyessään paikasta toiseen. Vapaaehtoinen toiminta suoritetaan Gehlin jaossa sellaisessa tilassa, joka on nimenomaan siihen tarkoitukseen rakennettu, kuten luistinradalla tai kahvilassa. Ne voivat olla joko sosiaalisia tai yksin suoritettuja toimintoja. Sosiaaliset toiminnot ovat riippuvaisia muista ihmisistä ja niihin liittyvät toimintatavat ja –säännöt. Laadulliset eli vapaaehtoiset ja sosiaaliset toiminnot vaativat tilalta laadullisia resursseja (viihtyvyyttä, suunnitelmallisuutta jne.), kun välttämättömät toiminnot toteutuvat pienemmin resurssein. Kaupassa on käytävä, vaikka reitti sinne kulkisi kaatolavan ja seinän välistä.

Etukäteen ajattelimme, että sellaisissa puolijulkisissa tiloissa, jotka ovat luonteeltaan välttämättömään toimintaan tarkoitettuja, sallittaisiin kaikkein eniten normaalista poikkeavaa toimintaa. Havainnointipaikoista Forumin ja Stockmannin välinen tunneli on luonteeltaan leimallisesti juuri tällainen. Ajattelimme, että niissä puolijulkisissa tiloissa, jotka perustuvat paikallaan olevaan sosiaaliseen toimintaan (esim. kahvilassa istuminen), joka vaatii ihmisten viihtymistä, musisointiin suhtauduttaisiin torjuvimmin. Kiasman alakerta, jota markkinoidaan koko kansan olohuoneena, on tutkimuskohteista luonteeltaan kaikkein selvimmän laadullisiin sosiaalsiin toimintoihin suunnattu. Sanomatalon Mediatori, joka myös on tarkoitettu kaupunkilaisten oleskelutilaksi (Villanen 2000, 20) on kuitenkin myös läpikulkupaikka, jolloin siinä yhdistyvät sekä välttämättömät että laadulliset toiminnot. Kahdesta kauppakeskuksesta World Trade Center (WTC) on tilallisen järjestyksensä puolesta enemmän läpikulkupaikka kuin Kämp-Galleria, koska siellä on leveämpi suora käytävä ja se hahmottuu käyttäjille paremmin, koska se on linjassa kaupungin ruutukaavan kanssa. WTC:ssä katto on

myös selvästi korkeammalla, mikä antaa ulkotilamaisen vaikutelman. Kämp-Gallerian keskellä olevat rullaportaat ja kuilu katkaisevat suoran läpikulkulinjan ja kahvilat hallitsevat tilaa niin katutasolla kuin sen yläpuolellakin. Se ei tue rytmikästä läpikulkua, vaan se pakottaa kulkijat viipyilemään ja tekemään pysähdyksiä. Tällaisessa tilassa *oleilija* (Kopomaa 1997, 34) eli paikallaan aikaa viettävä henkilö on tilan arkkityyppi. Siksi myös tutkijoista itsestään tuntui yllättävältä se, että WTC:n käytävässä musisoinnista tuli huomauttamaan kahvilan tarjoilija eikä joku koko taloa hallinnoiva tai vartioiva taho. Tila muistuttaa monessa suhteessa katua. Sen sijaan Kämp-Galleriassa tilan yksityisyys korostuu kävijälle enemmän.

Kaikkein eniten saimme siis musisoida Sanomatalossa, mutta kiinnostuneimpia meistä oltiin Kiasmassa. WTC:ssä meistä oltiin vähiten kiinnostuneita suhteessa läsnäolijoiden määrään. Olimme yllättyneitä siitä, että saimme olla näinkin kauan musisoimassa kaikissa paikoissa Forumin tunnelia lukuunottamatta. Forumin tunnelista meidät heitettiin ulos nopeimmin, vaikka olimme odottaneet, että saisimme olla siellä kaikkein kauimmin. Vain kahdessa viidestä tutkimuskohteesta vartija poisti meidät paikalta. Kahdessa paikassa poistajana oli joku muu paikan työntekijä. Sanomatalosta meitä ei poistettu lainkaan, vaikka vartijat huomioivat meidät. Vartijat käyttäytyivät ammattitaitoisesti ja olivat meille ystävällisiä. Alkuperäiset odotuksemme heittivät siis häränpyllyä.

Forumissa saamamme kohtelu yllättää, sillä emme olettaneet kenenkään häiriintyvän musisoinnista, koska oleskelu siellä ei ole jatkuvaa, vaan välttämätöntä läpikulkua. Yllättävää oli myös, että vapaalla ollut parkkihallin työntekijä poisti meidät kaikkein jämäkimmin. Jäimme miettimään, olisimmeko saaneet musisoida paikalla kauemmin ilman että paikalle olisi sattunut hallin työntekijä.

Kiasma on luonteeltaan kokeiluja suosiva tila, johon tullaan etsimään sosiaalisia virikkeitä, uusia elämyksiä ja avoimin mielin. Siksi ihmiset suuntasivat meihin selvästi enemmän huomiota ja reagoivat enemmän toimintaamme. Todennäköisesti myös hallintokulttuurin kautta välittyy pyrkimys avoimuuteen ja luoviin tapoihin kokeilla tai kokea uutta. Näin ollen vartijat eivät todennäköisesti olisi kieltäneet meitä esiintymästä, ellei muu ohjelma olisi alkanut. Verrattaessa laadullisten toimintojen osalta Kiasmaa ja WTC:ä keskenään voidaan todeta, että Kiasma on sosiaalisempi tila kuin WTC. Sanomatalo osoittautui tässä kokeessa sallivimmaksi tutkituista tiloista, mutta sosiaalinen kanssakäyminen oli siellä köyhempää kuin Kiasmassa.

Gehl, Jan (1987): *Life Between Buildings. Using Public Places*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Kopomaa, Timo (1997): *Tori, marginaali ja haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä*. Vaasa: Ykkös-Offiset Oy.

Villanen, Sampo (2000): *Toimistorakennus osana elävää kaupunkia*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2000:10. Helsinki: Helsingin kaupunki.

7. Työntekeo

Työparin tarkoituksena oli testata valittuja viittä puolijulkista tilaa sen suhteen, saako niissä työskennellä käyttäen gsm-puhelinta, kannettavaa tietokonetta ja papereita. Testaajat esiintyivät tietotekniikka-alan yrityksen työntekijöinä keskustellen gsm-puhelimeen ja keskenään tyypillistä IT-alan teknologiajargonia verkoista, servereistä, liittymistä, yhteyksistä, ohjelmistoista ja rakennekaavioista (joita muka kannettavassa tietokoneessa oli, vaikka todellisuudessa sitä käytettiin havainnoinnissa apuvälineenä kirjoittamalla siihen reaaliaikaisesti testaajien havaintoja, mikä toisaalta sopivasti näytti työnteolta) ja selaillen papereitaan. Lisäksi testaajilla oli mukanaan virvoitusjuomapullo ja muistiinpanovälineitä. Testaajat olivat pukeutuneet siististi ja kuviteltuun rooliinsa nähden uskottavasti.

Kussakin testin kohteena olevassa puolijulkisessa tilassa oleskeltiin työskennellen puolen tunnin pituinen jakso (tarkat ajat on merkitty kunkin paikan kuvaukseen). Puoli tuntia jaettiin kolmeen peräkkäiseen kymmenen minuutin vaiheeseen siten, että työskentelyn intensiteetti eli mahdollinen häiritsevyys tai puolijulkiseen tilaan sopimattomuus nousi vaihe vaiheelta seuraavasti:

1. Penkillä istuminen, keskustelu ja gsm-puhelimeen puhuminen IT-jargonia 0-10 min
2. Edellinen jatkuu, lisäksi kannettavan tietokoneen käyttäminen 10-20 min
3. Edelliset jatkuvat, lisäksi vielä papereiden/muiden tavaroiden levittäminen pöydälle/lattialle levälleen 20-30 min.

Vaiheiden tarkoituksena oli siis pyrkiä tarkentamaan havaintoja sitä, millainen työnteke olisi sallittua ja missä menisi sallitun ja ei-sallitun raja siinä tapauksessa, että työskentelyyn puolijulkisessa tilassa puututtaisiin henkilökunnan toimesta.

1. Liikekeskus WTC Plaza (tiistai 17.4.2001 klo 18.35-19.10)

Osa I

Tilan ja tilanteen kuvaus

Istuimme WTC Plaza -liike- ja kauppakeskuksen, Merita Pankin konttorin (Aleksanterinkadulle päin) ja pankkiautomaattiosaston (Keskuskadulle päin) välisessä tilassa nahkasohvalla, jonka edessä oli pöytä. Paikassa oli varsin rauhallista, siitä kulki ihmisiä ohitse vain satunnaisesti, mutta yksi valvontakamera osoitti suoraan sohvaa ja pöytää kohti.

Vartijoiden/henkilökunnan reaktiot

Vaihe 1 sujui täysin ongelmitta, mutta vaiheen 2 lähestyessä loppuaan noin kello 18.50 naispuolinen vartija käveli ohitsemme ensin vilkuillen ja meni sitten sulkemaan ovia kauempana, ilmeisesti se puoli WTC:stä, jolla istuimme, oli sulkeutumassa kello 19. Palatessaan hän tuli varovaisen kohteliaasti kysymään: "Ootteks te talon omaa väkeä?" Kun testiryhmän vastaus oli kieltävä, hän jatkoi: "No sitten mun on valitettavasti pyydettävä teitä poistumaan." Hieman vastentahtoisesti testaajat siirtyivät WTC:n toiselle puolelle ja jatkoivat tilan testausta suoraan vaiheesta 2.

Muun yleisön reaktiot

Suurin osa ohikulkijoista vaikutti olevan lähinnä töistä kotiinsa lähteviä WTC:n työntekijöitä,

jotka vilkaisivat meitä nopeasti mutteivät kiinnittäneet mitenkään erityistä huomiota.

Miltä itsestä tuntui?

Olisi kyllä voinut kuvitella työskentelevänsä aulatilassa hetkellisesti melko ongelmattomasti, etenkin jos olisi WTC:n työntekijä.

Osa II

Tilan ja tilanteen kuvaus

Olimme siirtyneet ostoskeskuksen käytävätilan päähän suureen avoimeen aulatilaan elokuvateatteri Bristolin lippuluukun eteen puolipyöreille penkeille. Jatkoimme suoraan vaiheeseen 3. Oletimme että tälläkin puolella toimi samasta paikasta järjestetty vartiointi, vaikkamme voineet olla siitä mitenkään varmoja. Olisi kuitenkin siis mahdollista, että saattaisimme olla “merkittyjä” miehiä.

Vartijoiden/henkilökunnan reaktiot

Vartijoita tai muuta henkilökuntaa emme havainnet enää lainkaan viimeisen kymmenen minuutin vaiheen aikana.

Muun yleisön reaktiot

Tässä paikassa ohikulkijoita oli huomattavasti enemmän kuin edellisessä, mutta muutamia ohikulkijoiden hieman ihmetteleviä tai merkitseviä katseita lukuunottamatta saimme olla täysin rauhassa, vaikka paperit olivat kovin levällään myös käytävän lattialla. Ylemmässä kerroksessa olevalla “terassilla” kaiteen takana istui ihmisiä nauttimassa juomia. Siitä huolimatta että he olivat jatkuvasti kasvot meihin päin, heidän eivät kiinnittäneet meihin kovinkaan paljon huomiota, eli vaikutimme ilmeisesti täysin uskottavilta.

Miltä itsestä tuntui?

Olisi täysin kuviteltavissa, että joku työskentelisi ainakin väliaikaisesti ko. tilassa ja saisi olla rauhassa ilman, että kukaan varmaankaan tulisi häätämään pois. Toisaalta paikka oli kyllä erittäin epäergonominen työskennellä, eli tuli vähän sellainen tunne, että se ei ollut oikein luonteva tai uskottava valinta paikaksi työskentelylle.

2. Ydinkeskustan jalankulkukäytävät / liikekeskus Forum (tiistai 17.4.2001 klo 19.25-19.55)

Tilan ja tilanteen kuvaus

Forum alimman kerroksen ravintolatilat reunalla, liukuportaiden alapäässä oli kolme penkkiä, joista yhdellä istuimme. Paikassa oli valtavasti ohikulkijoita ja myös penkit olivat erittäin varattuja, joten saimme odottaa jonkin aikaa ennen kuin sopiva paikka löytyi. Paikassa oli jopa jossain määrin puistomainen tunnelma, penkkien vieressä oli suihkulähde ja suuria

limoviikunoita, joiden lomassa testaajat istuivat.

Vartijoiden/henkilökunnan reaktiot

Paikan ohitse kulki säännöllisesti, noin viiden minuutin välein myös Securitasin vartijoita. He eivät kiinnittäneet meihin minkäänlaista huomiota missään vaiheessa, tuskin edes huomasivat meitä.

Muun yleisön reaktiot

Paikasta kulki siis jatkuvasti todella paljon ihmisiä ohitse, etenkin vaiheissa 2 ja 3 WTC:iin verrattuna ihmiset kiinnittivät toimiimme paljon vähemmän huomiota, tai eivät oikeastaan lainkaan. Ohitse kulki myös lukuisa määrä jomman kumman testaajan tuttuja, joista tosin heistäkään kukaan ei kiinnittänyt testaajiin mitään huomiota tai edes tunnistanut näitä ilman heidän huomionsa tietoista kiinnittämistä. Testaajat oletivat sen johtuvan hyvin suuresta ihmisvirrasta, paikassa oli varsin helppoa sulautua suureen joukkoon.

Miltä itsestä tuntui?

Vaiheessa 1 tuntui että tässä saa istua kuka tahansa ja tehdä melkein mitä tahansa, esimerkiksi viereiselläkin penkillä istui kaksi hieman rähjäistä vanhempaa mieshenkilöä. Myös vaiheessa 2 vaikutelma oli ihan realistinen ja luonteva, tuntui että Forumissa voisi todellakin aidosti työskennellä ilman, että tuntisi oloaan vähänkään kiusaantuneeksi kuten WTC:ssä oli tuntunut. Siellä ihmiset kiinnittivät edes jonkin verran huomiota, täällä oikeastaan eivät. Vaiheessa 3 otettiin runsaasti lattiatilaa käyttöön papereille, mutta silläkään ei ollut näkyvää vaikutusta. Edes pienet lapset eivät kiinnittäneet meihin normaalia enempää huomiota. Vaiheessa 3 kello alkoi lähestyä jo kahdeksaa ja ravintola-asiakkaiden sekä myös ohikulkijoiden määrä alkoi jo kuitenkin hiljalleen asteittaisesti vähentyä. Silti mikään tai kukaan ei tullut häiritsemään.

3. Sanomatalo (keskiviikko 18.4.2001 klo 9.15-9.45)

Tilan ja tilanteen kuvaus

Testaajat istuivat niin keskeisellä paikalla Sanomatalon Mediatorilla kuin suinkin mahdollista, eli isolla "puupenkillä" lähimpänä talon läpi kulkevien käytävien risteystä. Paikalla liikkui melko paljon ohikulkijoita, lähinnä Sanomataloon töihin tulijoita, mutta myös suurempi ryhmä ihmisiä, jotka osoittautuivat vierailulle tai kiertokäynnille tulijoiksi.

Vartijoiden/henkilökunnan reaktiot

Vartijoita näkyi vain satunnaisesti, siivoojia useampi sekä yksi lasikaiteiden pesijä. Vaiheessa 3 paperit olivat jälleen niin levällään kuin suinkin, mutta tämä ei herättänyt juurikaan huomiota. Silloin lähistöllä odotelleen ryhmänkin haki Sanomatalon esittelyyn joku työntekijä, joka vain vilkaisi testaajia nopeasti eikä kiinnittänyt yhtään enempää huomiota.

Muun yleisön reaktiot

Jotkut ohikulkijat vähän vilkaisivat meitä, mutta eivät vaikuttaneet mitenkään epäileväsiltä. Vaihe 1 meni täysin luontevasti, muuallakin istui ja käveleskeli ihmisiä puhumassa matkapuhelimiinsa, samoin vaiheessa 2, jolloin joku muukin jopa puhui gsm-puhelimeensa "läppäreistä" ja samantapaisista työasioista testaajista katsottuna viereisellä penkillä istuen. Vaihe 3 ei myöskään herättänyt erityistä huomiota.

Miltä itsestä tuntui?

Ilmapiiri oli rento, rauhallinen ja kiireetön. Oli hieman viileää, koska jostain tuli vetoa tehokkaasta lämmityksestä ja ilmastoinnista huolimatta.

4. Liikekeskus Kämp Galleria (keskiviikko 18.4.2001 klo 9.55-10.25)

Tilan ja tilanteen kuvaus

Testaajat istuivat yhdellä kolmesta kolmioksi asetetuista penkeistä mahdollisimman keskeisellä paikalla liukuportaiden vieressä katutasolla eli ensimmäisessä kerroksessa. Suurin osa liikkeistä aukesi juuri tasan kello 10 hieman testauksen alkamisen jälkeen.

Vartijoiden/henkilökunnan reaktiot

Testaajien katsesuunta oli koko ajan suoraan kohti Via Tua -vaatekauppaa, jonka myyjätär oli tiskinsä takana ollessaan suoraan testaajien penkin edessä noin viiden metrin etäisyydellä. Myyjätär ei juurikaan kiinnittänyt testaajiin huomiota tai siis piti näiden toimintaa täysin luontevana. Yksi kauempana olevan liikkeen miespuolinen myyjä mennessään ja tullessaan katsoi kyllä testaajien puuhia hieman pidempään ja hieman pistävämmin, mutta tämä oli vasta vaiheessa 3. Kaikkien vaiheiden aikana ohitse kulki myös silloin tällöin vartija tai huoltomies, jotka kiinnittivät nopean katsekontaktin mutta eivät reagoineet millään tavoin, vaan testaajat saivat jatkaa työtään rauhassa.

Muun yleisön reaktiot

Paikalla oli ajankohdan aikaisuuteen nähden ihan kohtuullisesti ohikulkijoita, jotkut odottelivat vaiheessa 1 että liikkeet avautuisivat. Testaajiin ei juurikaan kiinnitetty huomiota.

Miltä itsestä tuntui?

Vaikutelma oli melko samanlainen kuin Forumissa, mutta ehkä kuitenkin vaiheissa 2 ja 3 se oli jonkin verran kiusallisempi, koska sen jälkeen kun liikkeet aukesivat, testaajat jäivät käytännössä ainoina penkille istumaan kun muut ihmiset menivät avautuneisiin liikkeisiin ja ohikulkijoita olikin yhtäkkiä vähemmän.

5. Valtion nykytaiteen museo Kiasma (keskiviikko 18.4.2001 klo 10.35-11.05)

Tilan ja tilanteen kuvaus

Testaajat olivat työskentelevinä pienellä ahtaalla lehtienlukupenkillä museokaupan, kahvilan ja lipunmyynti/palvelutiskin vieressä. Paikalla oli aluksi hyvin vähän ihmisiä yleisönä, vain muutama, jotka näyttivät odottavan tuttaviansa tai olivat saapuneet kahvilaan aamukahville.

Vartijoiden/henkilökunnan reaktiot

Lipunmyyntitiski oli hyvin lähellä penkkiä ja henkilökunta kiinnitti kyllä selvästi huomiota testaajiin aina silloin tällöin tuimalla katsekontaktilla, jopa siinä määrin että testaajat tunsivat olonsa jo hetkittäin kiusalliseksi. Siis tuntui siltä, että testaajat olivat jotenkin selvästi väärässä paikassa mutta samalla eivät olleet niin iso hättäkijä, että heihin olisi vielä puututtu. Tilanteeseen olisi mahdollisesti saatettu puuttua, mikäli paikalla olisi ollut esimerkiksi jonottava eläkeläisryhmä, jotka olisivat halunneet päästä istumaan tai jotain vastaavaa, joka olisi vaatinut odotustilaa legitimimmin kuin testaajat. Yksi vartijakin oleskeli aina välillä testaajien ja lipunmyyntitiskin välittömässä läheisyydessä, mutta ei reagoanut testaajiin missään vaiheessa.

Muun yleisön reaktiot

Muu, varsin vähälukuinen yleisö ei kiinnittänyt testaajiin oieastaan minkäänlaista huomiota, tosin eräs vastapäisellä penkillä istunut vanhempi mieshenkilö kyseli testaajien saavuttua tietä lähimpään apteekkiin ja poistui välittömästi vastauksen saatuaan.

Miltä itsestä tuntui?

Tila oli varsin pieni ja kun paikalla oli muuten varsin vähän ihmisiä, tilanne oli selvästi hankalampi kuin esimerkiksi kauppakeskuksissa. Toisaalta välittömästi kun museoon tuli suuri vierailijaryhmä sisään, paine testaajien toimia kohtaan helpotti eikä henkilökunnalla riittänyt enää oikealta työltään aikaa kiinnittää testaajiin huomiota.

Yhteenvedo: yleisiä huomioita ja päätelmiä havainnoinnista

Testauksen tuloksena vaikuttaisi siltä, että ainakin tässä simuloitun kaltainen työnteko puolijulkisissa tiloissa vaikuttaa sallitulta tai on ainakin tiettyyn rajaan asti mahdollista. Gsm-puhelimen ja kannettavan tietokoneenkin kaltainen teknologia vaikuttaisi olevan jo niin arkipäiväistä Suomessa vuonna 2001, että papereiden ja eväidenkään kanssa ne eivät herätä kovinkaan paljon huomioita.

Henkilökunnan reagointialttiuteen ja -tapaan kuitenkin näyttäisi vaikuttavan ainakin työskentelyn kellonaika sekä se, kuinka kauan yhdessä ja samassa paikassa työskennellään yhtäjaksoisesti. Esimerkiksi lyhyt levähdyshetki työasioita äänekkäästikin gsm-puhelimeen puhuen ei herätä minkäänlaista reaktioita missään testatuista puolijulkisista tiloista, mutta mitä kauemmin ja intensiivisemmin työnteko jatkuu, sitä suuremmalla todennäköisyydellä henkilökunta alkaa

ainakin kiinnittää ulkopuolisiin työntekijöihin tarkempaa huomiota vaikeivät näiden toimintaan varsinaisesti puuttuisikaan.

Lisäksi samanaikaisesti samassa tilassa olevien muiden ihmisten lukumäärällä näyttäisi olevan paljonkin merkitystä sen suhteen, miten paljon henkilökunta kiinnittää työntekijöihin huomiota. Mitä enemmän muita ihmisiä on samanaikaisesti samassa tilassa, sitä helpommalta tuntuisi saada työskennellä rauhassa ilman häirintää tai henkilökunnan huomiota. Kuitenkin mikäli jossain tilassa ei ole lähes tai lainkaan muita ihmisiä, henkilökuntakin kiinnittää työtä tekeviin ihmisiin huomattavasti enemmän huomiota.

8. Piirtäminen

Välineinä: pastellivärit, A3 paperi ja aluspahvi. Myös tarkkailijalla on pienempi luonnoslehtiö ja piirustuskyniä tarkkailtaessa tehtäviä muistiinpanoja varten, joita ei tosin käytetty loppujenlopuksi tarkkailun aikana lainkaan.

1) Kiasma to 12.4, klo: 16

Tulimme sisään erikseen, piirtäjä asettui lattialle ulko-oven ja vessojen, mihin on suora näkyvyys niin narikka kuin lipunmyynti henkilökunnalla ja alkoi piirtää edessä avautuvaa käytävää. Tarkkailija istui aulan penkillä. Kävijöitä ripotteli sisään yksitellen tai pienissä porukoissa ja muutama vilkuili ovesta tullessaan piirtäjän paperille, pysähtymättä tai kommentoimatta, mutta ilmaisen uteliaana. Myös vahtimestari kulki aulan läpi muutamaa otteeseen, mutta vilkaisi piirtäjää vain kerran ohimennen. Piirtäjä sai siis tehdä työnsä loppuun täysin rauhassa. Myöskään tarkkailijan viereen nukahtaneeseen ilmeisesti ulkomaalaiseen nuoreen mieheen ei kiinnitetty minkäänlaista huomiota.

2) Sanomatalo noin klo16.30

Sanomatalossa oli hyvin hiljaista, kahvilassa oli muutama istuskelija, läpikulkijoita tuskin lainkaan. Tultuamme taas erimatkaa sisään, piirtäjä asettui penkeille lähelle kahvilaa, selkä ikkunaan päin ja tarkkailija kahvilan pöytään. Penkeillä istui noin 30v mies lukemassa lehteä joka vilkaisi vastapäätä istuvaa piirtäjää muutaman kerran lehtensä yli. Lisäksi yksi sisääntulija tuijotti (oletettavasti) piirtäjää kokomatkan kävellessään tilan poikki kahvilaan. Järjestysmiehiä emme edes nähneet. Tarkkailija tunsu olonsa tunkeilevaksi vilkuillessaan kahvilan harvaa väkeä ja katsoi tarpeelliseksi piiloutua pöytään jätetyn ilmaisjakelulehden taakse, tämän jälkeen tarkkailija käytti lehteä ”maskina” myös kaikissa seuraavissa paikoissa.

3) Kämpin galleria noin 17.00

Piirtäjä istui penkille kahden ilmeisesti seuraa odottavan miehen väliin, H&M:n eteen ja alkoi

piirtää kaupan sisäänkäyntiä ja sisällä olevia ihmisiä. Kumpikaan vieressä istujista katseli täysin vastakkaiseen suuntaa ja poistui hetken päästä. Yksi ohikulkija kulki ilmeisesti tarkoituksella ohi riittävän läheltä päästäkseen kurkistamaan lehtiön yli (noin 40-50v mies, puku päällä). Näimme yhden järjestysmiehen ollessamme lähdössä, mutta hän käveli vain ohitsemme suoraan H&M:ään tuskin vilkaisten meitä. Tuntui kuin meitä ei olisi ollut olemassakaan, kun ihmisillä oli niin kiire katsella kauppoja. Masennuimme ja lähdimme kotiin.

Päivä: la 21.4

Välineet: aluspahvi, A3 paperi ja iso metallirasia puuvärejä.

4) World Trade Centre noin klo 12.00

Tultiin paikalle eri aikoihin ja asetuttiin Cafe Giovannin reunapöytään. Oli vilkas lauantai päivä ja paikalla oli suhteellisen paljon ihmisiä, etenkin sadekuuron alkaessa kahvilan pöydät täyttyivät ja odottelimme jo josko meitä tultaisiin hätyyttelemään. Piirtäjä teki vähän abstraktin piirroksen paikasta. Vaikka naapuri pöydissä oli paljon ihmisiä, ei kukaan katsonut meitä päin. Viereisessä pöydässä istui kaksi nuorta naista vauvan kanssa, mutta ne vain puhuivat omista asioistaan ja leikkivät lapsen kanssa. Toisessa naapuri pöydässä istui yksinäinen keski-ikäinen mies lukemassa lehtiä. Hän katsoi vähän loukkaantuneen näköisenä takaisin kun tarkkailija katsoi hänen syömistään, edes huomaatta piirtäjää tai piirrosta. Vain kerran ohikulkeva pariskunta vilkaisi piirrosta vähän ihmettelevän näköisenä, mutta eivät sanoneet mitään piirroksesta vaan jatkoivat aiempaa keskusteluaan ilman keskeytystä. Kahvilan henkilökunnalta ei tullut mitään huomautuksia. He saattoivat olla tiskin takana liian kiireisiä edes huomatakseni meitä. Myöskään välineiden näkyvämpi levittely pöydälle ei vaikuttanut asiaan.

5) Forumin ja Stockmannin alikulkutunneli. noin klo 13.00

Tultiin paikalle yhdessä ja mentiin istumaan tunnelin keskellä olevalle penkille, joka osoittautui hyvin epämukavaksi. Heti istuuduttuamme meihin alettiin kiinnittää jonkin verran huomiota. Piirtäjä otti esiin kynälaatikon ja alkoi piirtämää tunnelin lattia erittäin primitiivisiin ja lapsellisiin keinoihin. Hirveästi ihmisiä käveli ohi ja yli puolet katsoi meihin päin. Ilme tuntui olevan vahan sellainen :” Mitä helvettiä te teette täällä”. Siis aika epäystävällinen ja kummastunut tai sitten täysin välinpitämätön heti jos he huomasivat ”jääneensä kiinni” eli kun heitä katso takaisin lähes kaikki käänsivät heti katseensa hieman nolostuneena, lukuun ottamatta joitain teinejä, joita takaisin katsominen ei häirinnyt. Kyseessä satoi olla myös siitä, etteivät ohikulkijat olleet täysin varmoja odotettiinko heidän katsovan, ts. oliko kyseessä jonkinlainen performanssi, koska vastaavissa tiloissahan usein esiintyy katu soittajia tms. vai halusimmeko vain olla rauhassa ja viettää lauantai päivääomalla tavallamme. Käytävässä oli myös melko vähään mitään muuta mihin kiinnittää katseensa, mikä osaltaan selittänee saamaamme huomion määrää. Yksi vanhempi nainen tuijotti myös piirustusta hyvin tiiviisti vielä käveltyään hyvänmatkaa ohitsemme ja käänteli päätään ilmeisesti verratakseen tai etsiäkseen kuvauksen kohdetta. Mutta mitään kommentteja ei tullut ja työtä olisi saanut tehdä rauhassa, jos vaan käytävän penkki ei olisi ollut kohtuuttoman epämukava.

Johtopäätös: Helsingin puolijulkisissa tiloissa saa piirtää ihan rauhassa.

Pohdimme tosin, että julkisilla paikoilla piirtäminen saattaa olla sallitumpaa nuorille koululaisen tai opiskelijan oloiselle ihmiselle, joka ihmisten on helppo selittää itselleen osaksi koulutyötä, etenkin kun piirustuksemme muistuttivat epäilemättä ihmisten käsityksiä koulussa tehtävistä piirustuksista. Esiinymme kaikissa paikoissa normaaleissa opiskelijan vaatteissamme. Jos kyseessä olisi ollut esim. vanhempi tai ammattimaisemman oloinen taiteilija suhtautuminen olisi saattanut olla kiinnostuneempaa, mutta uskoisimme ettei sitäkään olisi kielletty. Teimme myös huomion asematunnelinläpi kulkiessamme, että siellä silloin tällöin istuva muotokuva piirtäjä oli onnistunut teippaamaan viikon vastaanottoaikansa seinään tavalliselle istumapaikalleen asematunnelin Valintataloa vastapäätä.

9. Yhteenveto

Tutkimuskokeessa selvitettiin, missä määrin ja millä tavoin Helsingin uudet keskeiset puolijulkiset tilat ovat avoimia monimuotoiselle kaupungin käytölle. Koe suoritettiin harrastamalla tietyissä tiloissa erilaisia mahdollisesti poikkeavaksi käyttäytymiseksi luokiteltavia toimintoja, joita kaupungin järjestyssääntö tai lainsäädäntö ei kiellä.

Tutkimuksen johtopäätös on, että puolijulkiset tilat ovat melko sallivia. Poikkeavaa käyttäytymistä sallitaan yleensä hyvin, kunhan se ei häiritse muita. Häiriöksi tunnutaan luettavan erityisesti äänet, koska mankan kuuntelu ja musisointi herättivät eniten vastustusta. Eri tilojen välillä ei ole paljon vaihtelua vaan kaikki tutkitut tilat olivat melko sallivia. Poikkeuksen muodosti yllättäen Forumin tunneli. Siellä käyttäytymistä rajoitettiin ja kiellettiin voimakkaimmin. Näyttää siis siltä, että juuri ihmisten oleskeluun tarkoitettut tilat ovat sallivimpia ja vain läpikulkuun tarkoitettut kieltävimpiä.

Tilojen vartijat olivat yleensä sallivampia kuin muu henkilökunta. Sekä Forumin tunnelissa että WTC-plazalla käyttäytymiseen puuttui muu kuin vartiointihenkilökunta. Pelkkä käyttäytymisen poikkeavuus ei näytä olevan peruste kieltää oleskelua puolijulkisissa tiloissa. Poikkeavaa käyttäytymistä näyttää ehkäisevän enemmän muiden kaupunkilaisten harjoittama sosiaalinen kontrolli kuin tiloja hallinnoivien tahojen kontrolli. Tässä mielessä uuden puolijulkisen Helsingin voi sanoa olevan avoin nykyistä monimuotoisemmalle kaupunkitilojen käytölle ja rikkaammalle kaupunkikulttuurille.